

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Vladimir Latin

PK090

VASTASTAMISE TAKTIKA, TULEMUSE HINDAMINE NING
KASUTAMINE KRIMINAALMENETLUSES

Lõputöö

Juhendaja: Raivo Öpik

Tallinn 2012

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž:	Kuu ja aasta:
Politsei- ja piirivalvekolledž	Mai 2012
Töö pealkiri: VASTASTAMISE TAKTIKA, TULEMUSE HINDAMINE NING KASUTAMINE KRIMINAALMENETLUSES	
Töö autor:	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemise ga elektroonilises keskkonnas.
Vladimir Latin	Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte: Antud töö maht on 49 lehte, millest 41 lehte on põhiosa ja 8 lehte on lisad.</p> <p>Töö eesmärk on analüüsida kriminaaltoimikuid ja läbi viia küsitlus, et saada ettekujutus sellest, kui sageli kasutatakse vastastamist Ida Politsei- ja Piirivalveameti Prefektuuris, kelle vahel viiakse sagedamini vastastamine läbi, milline on vastastamise tulemus.</p> <p>Uurimisprobleemiks on, kui tihti ja kui edukalt viiakse läbi vastastamist kohtueelses menetluses Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuuris.</p> <p>Uurimuste tulemusena selgus, et uurijad viivad läbi vastastamist edukalt.</p>	
Võtmesõnad: vastastamine, taktikalised võtted, valeütlused, vastastamise protokoll	
Võõrkeelsed võtmesõnad: очная ставка, тактические приемы, ложные показания, протокол очной ставки	
Säilitamise koht:	
Kaitmisele lubatud	
Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja:	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. VASTASTAMISE OLEMUS	6
1.1. Vastastamise mõiste ja õiguslikud alused	6
1.2. Vastastamise läbiviimise otstarbekus.....	9
2. VASTASTAMISE ETTEVALMISTAMINE	11
2.1. Vastastamiseks vajalike andmete analüüsimine ja täiendamine	11
2.2. Taktikalise plaani väljatöötamine.....	14
2.3. Vastastamisel kasutatavate tehniliste vahendite ettevalmistamine	22
3. VASTASTAMISE TAKTIKA	24
3.1. Taktilised võtted, mis on suunatud isikutele, kes tahtmatult eksivad oma ütlustes ..	24
3.2. Taktilised võtted, mis on suunatud isikutele, kes teadlikult annavad valeütlust	26
3.3. Vastastamise käigus saadud tulemuste talletamine ning kasutamine kriminaalmenetluses.....	30
4. VASTASTAMISE KASUTAMINE POLITSEI-JA PIIRIVALVEAMETI IDA PREFEKTUURI TÖÖS	34
KOKKUVÕTE.....	38
PE3JOME.....	40
KIRJANDUSE LOETELU	41
LISA 1. ANKEETKÜSITLUSE ANALÜÜS	42
LISA 2. KRIMINAALTOIMINGUTE ANALÜÜS	44
LISA 3. VASTASTAMISPROTOKOLL.....	46
LISA 4. VASTASTAMISPROTOKOLLI PLANK	48

SISSEJUHATUS

Justiitsministeeriumi andmetel registreeriti Eestis 2011. aastal 42 567 kuritegu. Vaatamata sellele, et kuritegude lahendamise määr tõusis üle 54 protsendi, ligi 19 000 kuritegu jäi lahendamata (Kuritegevus...2011). Kuritegude lahendamine on üks tähtsamatest politsei ülesannetest. Kriminaalmenetluse kvaliteet sõltub mitmetest faktoritest, mille hulgas on olulise tähtsusega efektiivne uurimistoimingu läbiviimine, mis on põhiviisiks tõendite kogumisel ning nende kontrollimisel.

Eestis võiks toime pandud kuritegude avastamiseks, kohtueelses menetluses kasutada vastastamist efektiivsemalt, et selle uurimistoimingu kasutegur oleks suurem, kuid kahjuks enamus õppematerjale on koostatud võõrkeeles. Kriminaalmenetluse seadustikus (edaspidi KrMS) kirjeldatakse lühidalt vastastamise õiguslikke aluseid ja läbiviimise korda. Samuti leiab autor, et tänasel päeval ei ole piisavalt eestikeelseid raamatuid ja materjale, mis selgitaksid põhjalikult vastastamise otstarbekust ja taktikat. Oma lõputööga loodab autor tõsta vastastamise efektiivsust eeluurimisel.

Töö eesmärk analüüsida kriminaaltoimikuid ja läbi viia küsitlus, et saada ettekujutus sellest, kui sageli kasutatakse vastastamist Ida Politsei- ja Piirivalveameti Prefektuuris, kelle vahel viiakse sagedamini vastastamine läbi, milline on vastastamise tulemus.

Uurimisprobleemiks on see, kui tihti ja kui edukalt viiakse läbi vastastamist kohtueelses menetluses Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuuris.

Lõputöö **uurimusküsimusteks** on:

- milliseid taktikalisi soovitusi antakse erialakirjanduses vastastamise läbiviimiseks;
- milline on Politsei- ja Piirivalve Ida Prefektuuri menetlejate arvamus vastastamise vajalikkusest;
- milline on vastastamise efektiivsus Politsei- ja Piirivalve Ida Prefektuuris.

Autor võtab endale ülesandeks selgitada välja, kuidas täidetakse vastastamisega seonduvaid menetlusnorme ja milline on selle uurimistoimingu efektiivsus. Samuti tuua välja puudusi uurimistoimingu läbiviimisel ja anda soovitusi ning teha ettepanekuid nende kõrvaldamiseks. Aluseks on võetud Kriminaalmenetluse seadustik ning kriminalistika poolt väljatöötatud taktikalised soovitusel.

Lisaks sellele autor analüüsib kriminaaltoimikuid ja viib läbi ankeetküsitluse, et saada ettekujutus sellest, kui sageli kasutatakse vastastamist Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuuris. Kelle vahel viiakse kõige sagedamini vastastamist läbi, ning milline on vastastamise tulemus. Lisaks eelnevale püüab autor hinnata vastastamise tõhusust ja anda soovitusi, kuidas selle efektiivsust tõsta.

Eesmärgi saavutamiseks on seatud järgmised **uurimisülesanded**:

- anda ülevaade vastastamise otstarbekusest ja õiguslikest alustest
- anda ülevaade vastastamise taktikast
- viia läbi uurijate seas ankeetküsitlus
- analüüsida kriminaaltoimikuid
- teha ettepanekuid, kuidas tõsta vastastamise efektiivsust

Uurimismeetodina töös on kasutatud nii kvantitatiivseid kui kvalitatiivseid uurimismeetodeid.

Töö koostamisel on autor kasutanud eesti- ja venekeelset kirjandust, Kriminaalmenetluse seadustikku, interneti allikaid ning kriminaaltoimikuid.

Lõpuks tahaksin tänada kõiki, kes aitasid mind selle töö kirjutamise juures. Eelkõige oma lõputöö juhendajat, härra Öpik'ut, kes andis asjalikke nõuandeid lõputöö kirjutamisel. Samuti tänan Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuuri uurijaid, kes leidsid aega, et osaleda ankeetküsitluses ning Viru maakohtu esimeest, proua Anne Palmiste't, kes andis loa kriminaaltoimikutega tutvumiseks.

1. VASTASTAMISE OLEMUS

1.1. Vastastamise mõiste ja õiguslikud alused

Kui kriminaalasja eeluurimise käigus jõuab uurija järeldusele, et tunnistaja, kannatanu, kahtlustatava või süüdistatava ütluses sisalduvad olulised vastuolud ja neid kõrvaldamata ei saaks eeluurimist objektiivselt edasi viia, kasutab uurija vajadusel antud asjas vastastamist. (Kase 1990:6)

Vastastamisel arvestatakse seda, et valeütlusi andnud isikut mõjutab teine vastastatav, kes on teadlik tema ütluste alusetusest ning on ise varem kõnelnud ülekuulamisel tõtt. Nendes tingimustes on raske korrata valet, kuna see tähendaks ühtlasi õigust rääkinud isiku süüdistamist valetamises. (Lindmäe 1995:63)

KrMS § 77 lg 1 kohaselt võib isikut vastastada, kui tekkinud vastuolusid ei ole võimalik muul viisil kõrvaldada (KrMS 01.07.2004).

Mõned teadlased nagu näiteks Eerik Kergandberg (2006:273), on nimetanud vastastamist üheks ülekuulamise eriliigiks. Seda seepärast, et vastastamisel kuulab uurija üheaeglaselt üle kaht isikut.

Teised teadlased, kelle hulgas on ka H. Lindmäe, on öelnud, et oma laadilt on vastastamine ülekuulamisele sarnane, kuid seejuures iseseisev uurimistoiming (Lindmae 1995:63). Peamiselt seepärast, et vastastamisel osalevad üheaegselt kaks varem ülekuulatud isikut, kelle ütlustes ilmnesid olulised vastuolud. Ülekuulatavad ei viibi ainult uurimistoimingu läbiviimisel kohal, vaid ka osalevad aktiivselt selles toimingus. Vaheldumisi vastates uurija küsimustele, avaldavad vastastatavad arvamust teise vastastatava ütluse kohta, tõendades sedasi nende õigsust või ebaõigsust. (Бахареv 1982:10)

Käesoleva töö autor nõustub Baharevi ja Lindmäe arvamusega ning asub seisukohale, et vastastamine ei ole ülekuulamise eriliik, vaid iseseisev uurimistoiming. Samuti nagu eristatakse KrMS-s vastastamist ülekuulamisest. KrMS-us kolmandas peatükis, teises ja kolmandas jaos antakse ülevaade ülekuulamisest. Vastastamist käsitletakse neljandas jaos, kus detailselt reglementeeritakse uurimistoimingu korda ja läbiviimise tingimusi.

Vastastamise eesmärgiks ei saa olla andmete täpsustamine vastastatavate isikute ja nende omavaheliste suhete kohta. Lähtudes sellest, et ka vastastamisel võivad tekkida uued tõendid saab öelda, et ta sarnaneb teiste uurimistoimingutega, nagu näiteks äratundmiseks esitamine, uurimiskspereimendi ja ütluste olustikuga seostamine. Kuid siiski ei tohiks neid samastada. Seda eelkõige sellepärast, et vastastamine, äratundmiseks esitamine ja ütluste olustikuga seostamine on iseseisvad uurimistoimingud, mille läbiviimise kord on reglementeeritud KrMS-s ja kõikidel nendel uurimistoimingutel on omad iseseisvad eesmärgid.

Kahjuks leidub uurimispraktikas ikka veel juhuseid, kus mõningad uurijad ei erista neid uurimistoiminguid ning vahetavad omavahel äratundmiseks esitamise lühendatud vastastamisega.

Selle paremaks seletamiseks toob autor järgneva näite. Varasemal ülekuulamisel kannatanu väitis, et teda on tundmatu mees petnud ja tekitanud talle rahalise kahju. Olukorra lahendamiseks otsustas uurija viia läbi vastastamise kannatanu ja kahtlustatava vahel. Uurija esitas kannatanule küsimuse: „Millised on teie omavahelised suhted?“, millele kannatanu vastas: „Minu vastas istuva mehega ma tuttav ei ole ning pole temaga kunagi kohtunud.“ Ka kahtlustatav kinnitas kannatanu ütlusi. (Lisa 3, Narva kohtumaja arhiiv). Sellega luges uurija vastastamise lõppenuks. Antud juhul on tegemist pigem äratundmiseks esitamisega, mitte vastastamisega, seda seepärast, et puudub vastuolu, mis on vastastamise tunnus. Näitest selgub, et uurija viis läbi mitte vastastamist, vaid teostas äratundmiseks esitamise. Selline uurimistoiming ei vasta aga ka äratundmiseks esitamise läbiviimise reeglitele. Nii positiivne kui ka negatiivne äratundmiseks esitamise tulemus sellisel juhul ei oma tõendamisel tähendust.

Oluline on rõhutada, et KrMS § 77 lg 1 kohaselt on vastastamine lubatud vaid siis, kui ütlustes ilmnenud vastuolusid ei ole võimalik muul viisil kõrvaldada. Muul viisil võib vastuolude kõrvaldamine toimuda näiteks selle kaudu, et viiakse läbi kordus ülekuulamine, kus ülekuulatavale esitatakse mitmesuguseid tõendeid. Nii võidakse näiteks avaldada teise isiku ütluste sisu, esitada kuulamiseks tema ütluste salvestust, tutvustada ülekuulatavale eksperdi arvamust või näidata dokumente. (Kergandberg, Sillaots 2006:273)

Vastavalt KrMS § 77 lg-le 4 võivad vastastatavad uurimisasutuse ametniku loal ja tema kaudu esitada teineteisele ütlustes ilmnevate vastuolude kohta küsimusi. Vajaduse tekkides muudab uurimisasutuse ametnik esitatud küsimuse sõnastust. Aga siin on vaja meeles pidada, et ülekuulaja ei luba vastastataval esitada suunavaid ja asjakohatuid küsimusi. (Kergandberg, Sillaots 2006:275)

Vastastatakse tõepäraseid ütlusi andnud tunnistajat või kannatanut kahtlustatavaga. Aga seadus ei määratle isikute ringi, keda omavahel vastastatakse. Vastastamist saab läbi viia ka kahe tunnistaja vahel, kahe kahtlustatava (süüdistavate) vahel ning kannatanu ja tunnistaja vahel. (Porubov 1997:144)

Kriminaaltoimingute analüüs näitas, et 40% vastastamistest oli läbiviidud kahtlustatavate vahel, 50% kahtlustatava ja kannatanu vahel ja 10% kahtlustatava ja tunnistaja vahel. Ükski vastastamine polnud teostatud kannatanute ja tunnistajate vahel. (Lisa 2)

Mõnikord võib esineda juhuseid, kus kahtlustatav on andnud tõepäraseid ütlusi, kuid tunnistaja (nt. kahtlustatava sõber või siis isik, kes oli varem lubanud varjata talle teadaolevaid asjaolusid) ei loobu oma valet. (Lindmäe 1995:63)

KrMS-s ei ole ette näidatud vastastamisel osalevate isikute arvu. Kuid tavaliselt uurija viib vastastamise läbi siiski kahe isiku vahel. Kolme või enama isiku üheaegse vastastamise korral on alust vaidlustada vastastamise tulemused, sest arvukam ja häälekam pool avaldab vastastamisel teisele poolele (ühele isikule) lubamatut psüühilist survet ja sunnib teinekord seda isikut loobuma varem antud tõepärasest ütlustest. (Lindmäe 2003:579)

Kui uurija peab vajalikuks vastastada omavahel kolme või enam isikut, tehakse seda siiski kahekaupa mitmes uurimistoimingus. Kolme või enama isiku üheaegse vastastamise korral on alust vaidlustada vastastamise tulemusi, sest valeütlusi andnud isikud saavad kooskõlastada oma valet ning üks pool võib avaldada teisele survet. Tõde ei pea alati olema sellel poolel, kus isikuid on rohkem või kes on häälekam. (Lindmäe 1995:63)

Kriminaaltoimingute analüüs näitas samuti, et korraga on vastastatud alati ainult kaht isikut.

Eeltoodust lähtudes võime vastastamist defineerida H. Lindmäe (1995:63) tsiteerimisel – „Vastastamine on uurimistoiming, mille toimetamisel küsitletakse kriminaalmenetluse seaduse sätteid ning menetlustaktika soovitusi ja nõudeid järgides kahte varem ülekuulatud isikut järjestikku, eesmärgiga, selgitada nende ütlustes ilmnenu olulise vastuolu põhjuseid, kõrvaldada vastuolu ja saada tõendamiseseme asjaolude kohta uusi ütlusi.“

Enne vastastamise läbiviimist peab uurija veenduma selle toiminguga otstarbekuses ja õigeaegsuses.

1.2. Vastastamise läbiviimise otstarbekus

Mõned uurijad on arvamusel, et kui ilmnevad vastuolud ütlustes, viib uurija läbi vastastamise kahtlustatavate ja tunnistajate vahel. Tegelikult aga ei ole nii, et alati tuleb vastastamine läbi viia kui on tekkinud olulised vastuolud. KrMS järgi, uurijatel on õigus, kuid mitte kohustus viia läbi vastastamine, juhul kui on esinenud vastuolusid ütlustes varem ülekuulatud isikutele. Selline lahendus probleemile tundub olevat õigem. Igas konkreetses juhtumis võib uurija kasutada erinevaid viise vastuolude kõrvaldamiseks ning oma nägemuse järgi võib valida kõige sobivama viisi.

Uurides riigikohtu lahendeid, avastas autor mõned kohtuotsused, kus kassaatori arvates on ringkonnakohtu otsus ebaobjektiivne ja motiveerimata. Näiteks, kassaatori süüdimõistmine on rajatud üksnes kannatanu A. Kuusiku ja tunnistajate T. Tammemäe ja K. Tossi vastuolulistele ütlustele. Väidetavalt hindas ringkonnakohus tunnistaja C. Kersalu ütlusi valikuliselt, samuti on ebaõige kohtu hinnang tema enda ütlustele. Kohtu ebaobjektiivsus väljendub ka selles, et ei viidud läbi vastastamist tema ja kannatanu vahel. Selle kohta selgitab Riigikohus järgmist: Vastavalt KrMK § 136 lg-le 1 on kohtualuse ja kannatanu vastastamine selline uurimistoiming, mille läbiviimise vajalikkuse otsustab uurija. Vastastamine ei ole uurija kohustus, vaid tema õigus. Igas menetletavas asjas on uurijal õigus otsustada, kas ta peab vajalikuks vastastada juba ülekuulatuid isikuid. Käsitletavas kriminaalasjas pole seda aga vajalikuks peetud ja Riigikohus ei pea seda menetlusseaduse rikkumiseks. (Riigikohtulahendid...2001)

Kannatanud, süüdistatav ning advokaat võivad esitada avalduse, et viidaks läbi vastastamine. Kui uurija otsustab, et vastastamise läbiviimine ei ole vajalik, peab ta avalduse esitajatele põhjendama oma otsust vastastamise otstarbetuse kohta. Sellisel juhul peab uurija teiste uurimistoimingute abil, nagu näiteks korduva ülekuulamisega, leidma võimaluse vastuolude lahendamiseks. (Бахарев, 1982:64)

Kassaator väidab, et uurimine on läbiviidud süüdistava kallakuga ning jäeti läbi vaatamata tema poolt esitatud avaldused ja kaebused. Nii ei viidud vaatamata tema taotlusele läbi vastastamist kannatanutega. Riigikohtu kriminaalkollegium leidis, et KrMK § 136 lg 1 kohaselt on uurijal õigus vastastada juba ülekuulatud isikuid, kelle ütlustes on olulisi vastuolusid. Seega on seadusandja andnud vastastamise otstarbekuse üle otsustamise uurija pädevusse. Süüdistatava taotlusi vastastamise korraldamiseks hindab uurija uurimistaktika seisukohalt ning lahendab need lähtudes igakülgse, täieliku ja objektiivse uurimise huvidest.

Uurija keeldumine vastastamise läbiviimisest ei ole hinnatav menetlusnormide olulise rikkumisena, mis tooks kaasa kohtuotsuse tühistamise. (Riigikohtulahendid...2000)

Mõningate asjaolude tõttu võib uurija loobuda vastastamise läbiviimisest teatud juhtudel. Põhjusteks, miks selline otsus võidakse teha on kui üks vastastatavatest isikutest on joores või haige, taktikaliste kaalutluste pärast, või on teised võimalused vastuolude lahendamiseks.

Mõningad teadlased ei soovita vastastamist läbi viia laste ning täiskasvanute vahel. Tuleb arvestada asjaoluga, et mõned lapsed ei ole nii lihtsalt mõjutatavad täiskasvanute inimeste poolt, kellega neid plaanitakse vastastada. Seega puuduvad alused igas konkreetses juhtumis loobuda vastastamisest täiskasvanute ning noorte vahel. (Бахареv, 1982:67,68)

Autor arvab, et vastastamist teostada täiskasvanu ja alaealise vahel on mõistlik, ainult siis, kui alaealine annab valeütlosti. Sellisel juhul võib täiskasvanu inimene avaldada mõju alaealisele. Vastasel juhul, kui on alust arvata, et alaealine räägib tõtt ja ta on isiklikus sõltuvuses täiskasvanutest, ei ole otstarbekas vastastamist läbi viia, sest alaealine võib kergelt loobuda oma ütlustest, selle kasuks, kellest on ta sõltuv.

Ka täiskasvanud võivad erinevatel põhjustel olla mõjutatud teiste inimeste poolt (kättemaksu hirm, petlik tunne sõprusest, sugulaste omavahelistest suhetes jne). Vastastamisel osalejad mõnikord loobuvad antud tõestest ütlustest. Sellisel juhul peab uurija püüdma eelnevalt mõjutada isikut, kes on valmis andma õigeid ütlusi vastuolude kohta. Kasulik on enne vastastamise läbiviimist teostada korduv ülekuulamine, mille käigus kogutud tõendite abil tagatakse ütluste õigsus. Kui hoolimata kasutatud mõjutusmeetmetele isik siiski keeldub osalemast vastastamisel ning annab teada, et ei kavatse midagi rääkida, siis on vastastamise läbiviimine otstarbetu. Tuleb selgitada sellise isiku motiivid, miks ta ei soovi osaleda vastastamisel ning kanda kõik tema selgitused protokollis. (Бахареv 1982:68)

Vastastamist ei ole otstarbekas läbi viia kui mõlemad pooled annavad valeütlosti ega ka siis, kui uurijal endal puudub arvamus, kumb vastastatavatest annab tõeseid ütlusi. Uurija peab orienteeruvalt teadma, kelle ütlusi võib pidada tõesteks. Sellest sõltub menetluse taktikaliste võtete valik. Kui uurija ei tea, kelle ütlusi võib pidada tõepärasteks, on tal raskem valida õigeid taktikalisi võtteid ning keerulisem lahendada vastuolusid.

„Ei ole mõtet sooritada vastastamist siis, kui uurija on veendunud, et see uurimistoiming loodetud tulemusi ei anna.“ (Lindmäe 1995:63)

Lisaks eelnevale ei tohiks vastastamist läbi viia ilma eelneva ettevalmistuseta.

2. VASTASTAMISE ETTEVALMISTAMINE

Vastastamine on keeruline uurimistoiming ning nõuab eelnevat põhjalikku ettevalmistust. Pingelises olukorras ei suudaks uurija ilma ettevalmistuseta adekvaatselt hinnata vastastamise käigus tekkinud situatsioone ning sellest tulenevalt valida õiget taktikat (Kase 1990:13).

Vastastamise ettevalmistamisel tuleb kindlaks määrata:

- a) milliseid vastuolusid tuleb selgitada;
- b) millises järjekorras tuleb neid selgitada;
- c) milliseid küsimuste formuleeringuid tuleb kasutada;
- d) millal vastastamine läbi viia;
- e) milliseid korralduslikke abinõusid tuleb tarvitusele võtta (näiteks ruumi valik ja istumiskohtade asetus);
- f) milliseid tõendeid ja millises järjekorras tuleb vastastamisel esitada;
- g) millised on inimestevahelised suhted või sotsiaalsed suhted (näiteks hirm, sotsiaalne sõltuvus) võivad avaldada vastastamise läbiviimisele mõju. (Kergandberg, Sillaots 2006:274)

Ettevalmistus koosneb kolmest põhiosast: vastastamiseks vajalike andmete analüüsimisest ja täiendamisest, taktikalise plaani väljatöötamisest ja tehniliste vahendite ettevalmistamisest.

2.1. Vastastamiseks vajalike andmete analüüsimine ja täiendamine

Vajaliku materjalide analüüsimine koosneb järgmistest osadest: kuriteo materjalide uurimine, vastastamisel osalejate isiksuseomaduste uurimine, vastastamisel osalejate omavaheliste suhete kindlaks tegemine.

Kuriteo materjalide uurimine

Vastastamise algfaasis uuritakse tähelepanelikult ja igakülgset oletatavate osavõtjate ütlusi. Ütluste võrdlev analüüs võimaldab selgelt eristada vasturääkivusi. Materjalide uurimise käigus pööratakse erilist tähelepanu nendele, mis puudutavad selgitatavaid vaieldavaid

asjaolusid. Need kuuluvad põhjalikule ja detailsele uurimisele. See annab võimaluse selgitada, millised vasturääkivused kuuluvad oluliste hulka ja millised mitte. Teo kohta kogutud materjalide uurimise käigus võib olla selgunud, et mõned vasturääkivused on juba tuvastatud ja kontrollitud teiste eeluurimistoimingutega. (Бахаев 1982: 68)

Kriminaalasja materjalidega tutvumisel on vaja välja selgitada nii eeldatavate vastastamisel osalejate ütlusi kinnitav, kui kummutav informatsioon. Vastastamise ettevalmistamisel peab uurija orienteeruvalt paika panema, kelle ütlusi võib pidada tõepärasteks. Sellest sõltub vastastamisel ülekuulamise järjekorra määramine ning menetluse taktikaliste võtete valik. Juhul, kui vastastatavad on ülekuulatud samades küsimustes mitmekordselt, avaneb võimalus võrrelda erineval ajal antud ütlusi.

Kindlasti kontrollitakse tunnistuste usaldusväärsust. Näiteks seda, kas vastastatavad võisid teada neid fakte sündmuse arengu kohta varasemalt, mille kohta nad tunnistusi annavad. Juhul kui selgub, et tunnistaja ei saanud ja ei võinud teada asjaolude olemasolust konkreetses kohas ja täpsel ajal, kuid teab sündmuse täpseid detaile, näitab seda, et isik annab valeütlusi. Eeldatava vastastatava ütlustes selliste asjaolude puudumine, mida ta peab sündmuse objektiivselt kulgemisest teadma, räägib sellest, et isik vaikib nendest teadlikult. Sellisel juhul on eeldatav, et uurija kahtleb küsitletava isiku ütlustes. (Бахаев 1982: 69)

Analüüsi käigus tuleb pöörata tähelepanu ilmselgetele ebatõepärasustele väidetes. Näiteks, isik, kellel on hea kuulmine ja nägemine, väidab, et ei kuulnud lasku, kuid tulistamise hetkel asus tulistaja kõrval. Teine näide, isik väidab, et ei näinud kaklust, kuid sel hetkel viibis kakluse toimumiskoha läheduses, avatud territooriumil jne. Vastastamise oletava osavõtja poolt ilmsete faktide paljasõnaline eitamine, võimaldab oletada, et just see isik annab valetunnistusi.

Vastastamise oletatav osavõtja võib tahtmatult anda valeütlusi meelega puude tõttu, tugeva joobe, väsimuse, haiguse mõjul jne. Ebausaldusväärsed tunnistused võivad olla antud ka objektiivsete põhjuste mõjul, milleks võivad olla ebasoodsad tajumise tingimused, meelde jätmise ja taasesitamise (näiteks: sündmuse kiirelennulisus, halb valgustus, uute tajumuste kihistumine jne.). (Бахаев 1982:71,72)

Hinnates tõendeid, samuti toetudes jälitustoimingutel kogutud andmetele ja ülekuulamisel saadud muljetele, kujuneb uurijal sageli veendumus, kumb isikutest, keda on vaja vastastada, rääkis tõtt, kumb andis valeütlusi. (Lindmäe 1995:64)

Vastastamise osavõtjate isikuomaduste uurimine

Tõendite hindamisel arvestatakse ütlusi andnud isikute huvitatust kriminaalasjast, nende omavahelisi suhteid ja isikuomadusi. Vastastamise ettevalmistamisel on isiksuse uurimine lihtsam, kuna neid on eelnevalt juba uuritud varasemate uurimistoimingute käigus (ülekuulamine, läbiotsimine jne).

Uurimistoimingut ettevalmistades tuleb tähelepanelikult tutvuda isikute omadustega, keda on plaanis vastastada. Eelkõige tuleb siin käsitleda erialase kirjanduse põhjal isikute psüühilisi eripärasid, nende iseloomu, huvisid ning sidemeid, hoolimata sellest, et selline jaotus on tinglik ja sõltub paljuski iga isiku omapärast. (Kase 1990:15,16)

Olulist tähendust vastastamise taktikas omab osalejate temperamendi tundmine. Tunnistaja, keda saab iseloomustada, kui mõjutatav võib vastastamisel kergesti sattuda enesekindla, kuid ebaausa osavõtja mõju alla. Vastastamist sellise isikuga tuleb läbi viia suure ettevaatlikusega. (Бахаев 1982:74,75)

Isiksusega seondavat on tähtis teada ka sellepärast, et peale positiivsete omadustega isikuid eksisteerivad veel negatiivsete omadustega isikud, kelle olemust iseloomustab suuresti eelnev kuritegelik kogemus ning sellega seotult julmus ja jõhkрус. Nende isikute vastastamisse tuleb suhtuda äärmise ettevaatusega ja tähelepanelikkusega. Nii võib kuriteo organisator, kes omab halba mõju teistele, avaldada survet kaasaosalisele, sundides andma temale kasulikke ütlusi. Seetõttu on vajalik isiku loomuomaduste tundmaõppimise kõrval vastastamise ettevalmistuse etapis pöörata tähelepanu ka vastastatavate omavahelistele suhetele. (Kase 1990:16,17)

Vastastatavate omavaheliste suhete selgeks tegemine

Vastastatavate omavaheliste suhete selgeks tegemise protsess peab olema juhitud sihtotstarbekalt ning läbimõeldud skeemi päraselt, näiteks:

- a) kui kaua ülekuulatavad tunnevad üksteist;
- b) millised asjaolud olid tutvumise põhjuseks;
- c) milline on nende suhtumine teineteisesse;
- d) kui suurel määral üks vastastatav võis mõjutada teist;
- e) kas ülekuulatavate vahel oli lahkehelisid;
- f) mis tekitas lahkehelisid ja kuidas nad konkreetselt väljendusid;
- g) kas ülekuulatavad on tuttavad üksteise sugulastega jne.

Vastastatavate omavaheliste suhete põhjaliku uurimise tulemusena võib uurija jõuda järeldustele, et:

- 1) vastastamine on otstarbekas (olemasolevad omavahelised suhted ei avalda negatiivset mõju tõe selgitamisele vaieldavates asjaoludes);
- 2) antud hetkel vastastamise läbiviimine ei ole otstarbekas (tõelisi ütlusi andev osavõtja võib uurimistoimingu käigus keelduda oma ütlustest või muuta neid omavaheliste suhete mõjul). (Бахареv 1982:79,80)

Kui uurija on otsustanud siiski vaatamata suhete tihedale seotusele asuda vastastamisele, tuleb silmas pidada kirjanduses soovitatut, kus uurija püüaks eelnevalt mõjutada isikut, kes on nõus andma õigeid tunnistusi. (Kase 1990:17)

Näiteks, sellisel juhul Lindmäe soovitab enne vastastamist selgitada kahtlustatavale, kes on oma süü üles tunnistanud, et tõe rääkimine vastastamisel kinnitab tema puhtsüdamlikku kahetsust. (Lindmäe 1995:65)

Kui vastastamine teostatakse sugulaste vahel, siis kahtlustatava sugulased peaksid eelkõige olema huvitatud tema ümberkasvatamisest. Siinkohal tuleb meeles pidada, et KrMS § 71 kannatanul ja tunnistajal on õigus keelduda ütluse andmisest, kui süüdistatav või kahtlustatav on tema lähisugulane (KrMS 01.07.2004).

2.2. Taktikalise plaani väljatöötamine

Ettevalmistavasse etappi kuulub samuti ka uurimistoimingu taktikalise plaani väljatöötamine. On olemas erinevaid variante taktikalise plaani väljatöötamiseks. Mõningad uurijad on arvamusel, et puudub vajadus koostada taktikaline plaan. Seda seepärast, et loodetakse tegutseda intuiitselt. Olles hästi kursis kriminaalasja materjalidega võivad uurijad kiiresti ümber töötada vastastamisest saadavat informatsiooni. Kuna aga vastastamise käigus muutub situatsioon pidevalt, ei ole võimalik ette ennustada ning ette modelleerida taktikalist plaani. Samas on levinud uurijate seas ka vastupidine arvamus. Arvatakse, et kui tegutseda täpselt koostatud plaani kohaselt, siis vastastamine õnnestub. Ollakse kindel, et võimalik on modelleerida plaan iga vastastamise kohta, ning mitte mingil juhul ei tohiks kõrvale kalduda taktilisest plaanist. (Бахареv 1982:81,82)

Kolmandad uurijad kombineerivad vastastamiseks väljatöötatud plaani intuiitsvise tegevusega. See tähendab seda, et uurijad koostavad plaani, mille järgi tegutsetakse ning tegevuse käigus jooksvalt tehakse täiendavaid toiminguid, lähtudes olukorrast. (Бахареv 1982:82)

Autori arvates on kolmandate uurijate poolt pakutav variant kõige efektiivsem. Inimeste psüühiline seisund ja suhted teineteisega on üldjuhul vägagi keerulised ning vastastamise ettevalmistamisel pole võimalik kõike ette näha. Juhul, kui uurija ei ole põhjalikult ettevalmistunud, on taktikalise plaani väljatöötamine vastastamise käigus vägagi keeruline. Hästi väljatöötatud taktikaline plaan võimaldab uurijal konfliktsituatsioonides võtta vastu õigeid otsuseid.

Taktikalises plaanis peavad olema: vastastamiste läbiviimise järjekord, aja valimine vastastamise läbiviimiseks, vastastamises osavõtjate ülekuulamise järjekorra paika seadmine, küsimuste iseloomu määramine ja nende formuleerimine, tõendite ettevalmistamine ja vastastamise läbiviimise koha valik.

Vastastamise läbiviimise järjekord

Uurimise käigus võivad tekkida märkimisväärsed vastuolud mitmete ütluste vahel. Sellistel juhtudel on uurijal kohustus järjestada õige vastastamise läbiviimise kulg. Lähtudes praktikast vaadeldakse järgnevaid soovitusi:

- 1) Kõigepealt tuleb vastastamine läbi viia nende osapoolte vahel, kelle kohta on kogutud kõige rohkem veenvaid tõendeid. Selle uurimistoimingu kulg peab toimuma vähem tähtsamatest vastastamistest olulisemate vastastamiste suunas. Siiski võib esineda ka erandeid. Näiteks, kui isik on esmakordselt sooritanud raske kuriteo (tapmise, kallaletungi jne), siis võib läbi viia kõige olulisema vastastamise esimesena.
- 2) Vastastamist on vaja alustada nendest isikutest, kellelt on kõige suurem tõenäosus saada tõeseid ütlusi. Selliste küsimuste lahendamisel mängib olulist rolli vastastatavate vanus ja menetlusseisund. Arvatavasti on kergem saada tõelisi ütlusi alaealiste seast, kui täiskasvanutelt inimestelt. Alguses on soovitatav lahendada vastuolusid, mis ilmnevad kannatanu ja tunnistaja ütlustest ning seejärel vastuolud, mis ilmnevad süüdistatava ja kahtlustatava ütlustes.
- 3) Lisaks on soovitatav enne teostada vastastamine nende isikutega, kelle suhtes on reaalsed ohud, et nad võivad kooskõlastada oma ütlused vastuolude kohta teiste inimestega. (Бахаев 1982:84)

Aja valimine vastastamise läbiviimiseks

Vastastamise ettevalmistamine hõlmab samuti momendi valikut, millal seda uurimustoimingut teostada. Õige aja valik vastastamise läbiviimiseks omab tähtsat taktikalist tähendust. Vastastamise läbiviimise aja valimist võib jagada kolme ossa:

- a) momendi valik vastastamise läbiviimiseks eeluurimise käigus
- b) vastastamise läbiviimise aja määramine ööpäeva lõikes
- c) vastastamise kestvus (Бахaпeв 1982:87)

Vastastamine ei ole edasilükkamatu uurimistoiming. Selleks, et toimetada vastastamist, peab kriminaalasjas olema kogutud lisaks vastastatavate ütlustele veel muid tõendeid, mis võimaldavad ütluste hindamist. (Lindmäe 1995:64)

Kui kriminaalasjas pole piisavalt tõendeid, siis vastastamise läbiviimine annab tihti negatiivseid tulemusi. Teiselt poolt, vastastamisega viivitamisel, kaob selle ootamatuse efekt. Õige momendi valik vastastamisel on väga rakse. Raskus seisneb selles, et eeluurimise käigus erinevatel etappidel omab uurija erinevas mahus tõendeid ja informatsiooni. (Kase 1990:14)

Vastastamise korraldamisel tuleb arvesse võtta asjaolu, et mõned inimesed kipuvad meelde tuletama teatud asjaolusid, alguses ei mäletata, siis mingi aja möödudes hakkavad asjad meenuma. See protsess on enamikel juhtudel lastel, täiskasvanutel juhtub seda suhteliselt harvem (kümnest inimesest neljal). (Бахaпeв 1982:88)

Vastastamise läbiviimine ei ole mõttekas inimestega (kannatanu või tunnistajaga), kes on ehmunud või ärritatud. Sellistel juhtudel on vaja oodata, kuni nad maha rahunevad ning pärast toimumist meenuvad neile sündmuste asjaolud.

Kui inimene teadlikult annab valeütlusi on vastastamine otstarbekam läbi viia siis, kui tõendid on kogutud ja kontrollitud. Aga mõnikord annab see vastastatavale võimaluse läbi kaaluda oma ütlused.

Eksperimentaalsed psühholoogilised uurimused näitavad, et inimeste ajuaktiivsus on kõige aktiivsem kahel korral päevas, hommikul 9.00 – 12.00 ning õhtul 15.00 – 18.00ni. Sellepärast soovitataksegi vastastamine läbi viia selles ajavahemikus.

Keskmiselt kestab vastastamise läbiviimine 46 minutit, aga on vaja meeles pidada, et vastastamise läbiviimine laste seas, kuni 12-aastasteni ei või kesta üle 30 minuti ning 18-aastasega lastega üle 60 minuti. (Бахaпeв 1982:89-91)

Autori poolt teostatud kriminaaltoimingute analüüs näitas, et enamik vastastamistest, umbes 70% on teostatud ajavahemikul 14.00 - 16.30ni. Uurimistoimingute keskmine kestvus oli 45 minutit, kõige lühem vastastamine kestis 15 minutit, kõige pikem aga 75 minutit.

Menetlustaktika seisukohalt on oluline, kummale vastastatavale esitatakse esimene ütluses sisaldunud vastuolu puudutav küsimus. Seejuures arvestab uurija seda, kumb vastastatavatest andis ülekuulamisele tema arvates tõepärasemaid ütlusi. (Lindmäe 1995:66)

Vastastamise osavõtjate ülekuulamise järjekorra paika seadmine

Vale järjekord ülekuulamisele mõjub negatiivselt ütluste vasturääkivuste lahendamisel.

Baharev soovib esmajärjekorras alustada nende isikute ülekuulamisest, kes andsid tõesemaid ütlusi. Selline osavõtjate ülekuulamise järjestus vastastamisel on iseloomustatud järgmiste eelistega:

1. Raskendatud kokkurääkimise võimalus vastastamise osavõtjate vahel (isikut, kes andis vastastamisel tõeseid ütlusi, on raskem kallutada valeütluste andmisele);
2. Uurijal on kergem formuleerida küsimusi vastastamisest osavõtjatele;
3. Isik, kes annab tõeseid ütlusi uurimistoimingu alguses, avaldab suurt psühholoogilist mõju kohusetundetu osavõtjale jne. (Бахареv 1982:94)

Lindmäe kirjutab, et tavaliselt alustatakse vastuolude põhjuste selgitamist küsimusega uurija arvates ülekuulamisele tõepäraseid ütlusi andnud vastastatavale. Sel juhul ei loobu see isik varem antud ütlustest. Mõnikord on aga taktikaliselt õige vastupidine küsimuste esitamise järjekord. Ülekuulamisele valeütlusi andnud vastastatava vastus äratav tõtt rääkinud kindlameelses vastastatavas sageli pahameelt ja õhutab teda paljastama vastastamisel kuuldud valet. (Lindmäe 1995:66)

Kase oma lõputöös aga soovib esimesema küsitleda isikut, kes annab eeldatavasti valeütlusi. Sellisel juhul saab tõepäraseid ütlusi andev isik, kuulanud ära eelvastaja, anda uurijale enam argumenteeritud vastuseid. (Kase 1990:19)

Temaga nõustub Solovjev, kes kirjutab, et vahel on kasulikum esmajärjekorras kuulata üle vastastamise kohusetundetu osavõtja. Solovjevi arvamusel on sellist taktikalist võtet vaja kasutada järgmistel asjaoludel:

- a) siis, kui uurija on arvamisel, et vastastamise ausameelne osavõtja, kuulates ära kohusetundetu isiku ütlusi, lükkab tema tunnistusi täielikult ja argumenteeritult ümber;

- b) siis, kui kohusetundetu isiku ütlused ärritavad sellisel määral teist ülekuulatavat, et tema teatab uurijale varem teadmata faktilistest andmetest, mis kinnitavad isiku süüid, kes annab valeütlusi.
- c) siis, kui kohusetundetu isik palub uurijat läbi viia vastastamist, lootes selle käigus panna rõhu teise osavõtja peale ning kallutada teda valeütluste andmisele, kuid uurija on kindel vastupidises. (Бахаев 1982:94)

Autori seisukohaks on, et kohusetundetu isiku ülekuulamist esmajärjekorras on vajalik ainult ainulaadsetel juhtumitel ning seda tuleb läbi viia erilise ettevaatlikusega, sest vastasel juhul kohusetundetu isik võib mõjutada kohusetundlikut isikut ja viimane võib omakorda loobuda tõepärastest ütlustest.

Alaealiste kõrgendatud sisendatavus, psühholoogilised ja tahtejõulised isiksuse omadused kutsuvad esile teatud taktikalisi iseärasusi vastastamise läbiviimisel. On olemas arusaam, et igal võimalusel peab esimesena andma ütlusi alaealine, sõltumata hõivatud positsioonist ja lahku minevate ütluste iseloomust. Juhul, kui vastastamine viiakse läbi alaealise süüaluse ja ausameelse täisealise kannatanu või tunnistaja vahel, eeldatakse täisealise ülekuulamist esmajärjekorras. Tõeste ütluste andmisega täiskasvanud kahtlustatav ergutab alaealist valeütlustest keeldumisele. (Бахаев 1982:97)

Kui vastastamise objekt ja vaieldavate asjaolude selgeks tegemise järjestus on selgitatud, asub uurija küsimuste formuleerimise juurde.

Küsimuste iseloomu määramine ja nende formuleerimine

Kirjanduses soovitatakse kahte võimalust, kus üheks võimaluseks on vastastatavale esitada üks üldine küsimus, teiseks aga esitada vaidlusaluse asjaolu kohta mitu detailset küsimust. (Kase 1990:18)

Vastastamisele välja toodud vaieldavad asjaolud võivad olla uuritud erineva täpsuse astmega. Seoses sellega tuleb iga asjaolu kohta formuleerida üks üldine küsimus või mitu detailset küsimust. Teistsugune variant on ka võimalik: mõnede vaieldavate asjaolude osas formuleeritakse ainult üldisi küsimusi, teiste suhtes – detailsed. (Бахаев 1982:100)

Iga vaieldava asjaolu suhtes võib uurija esitada ülekuulatatavale küsimusi määratud järjestuse korras, formuleeritud üldises vormis või detailselt, kuid detailsed küsimused omavad eeliseid.

Näiteks, omavaheliste suhete kindlaks tegemisest, ei piisa, et vastastatav oma vastuses ainult kinnitab või eitab teise isiku tundmist. Täpsustatavate küsimustega on vaja selgitada

üksikasjalikumalt tutvumise asjaolud ja millisest ajast teineteist tuntakse. Kui viidatakse tülile ja vaenule, tuleb täpsustada, millal ja mille tõttu on nende vahel sellised suhted. Suhete laadi eelneva väljaselgitamise puhul ei saa isik, kes kinnitas sõbralikke suhteid teise vastastatavaga, hiljem enam väita, et teine vastastatav annab teadvalt vale ütlusi vaenust tema vastu. (Lindmäe 1995:66)

Detailsete küsimuste esitamine lubab uurida vaieldavaid asjaolusid ammendavamalt, kontrollida vastastamise mõlema osavõtja ütluste kõikehõlmavust, vahet pidamata võrrelda nende ütlusi, hoida kohusetundetut osavõtjat teatud aega teadmatuses ausameelse isiku vaieldava asjaolu informeerituse suhtes jne.

Küsimusi tuleb formuleerida selgelt, grammatiliselt korrektselt, lakooniliselt, nii, et nad oleks arusaadavad mõlemale osavõtjale.

Küsimused ülekuulatavatele peavad olema põhjendatud, olema seotud vastastamise objektiga. Võimalusel tuleb vältida selliste küsimuste esitamist, millistele vastastamise osavõtjad võivad anda lihtsaid vastusi nagu „jah” ja „ei”. Iga küsimus peab olema seotud ainult ühe konkreetse vaieldava asjaoluga, mitte mingil juhul mitme asjaoluga. Formuleeritud küsimused, määratud järjestuses peavad olema tingimata kirjalikult fikseeritud uurija poolt, spetsiaalsel paberlehel või vastastamise plaanis. (Бахареv 1982:101-103)

Vastavalt KrMS § 77 lg-le 4 võivad vastastatavad uurimisasutuse ametniku loal ja tema kaudu esitada teineteisele ütlustes ilmnevate vastuolude kohta küsimusi. Vajaduse korral muudab uurimisasutuse ametnik esitatud küsimuse sõnastust. Ülekuulaja ei luba vastastataval esitada suunavaid ja asjakohatuid küsimusi. (Kergandberg, Sillaots 2006:275)

Uurimispraktika analüüs näitas, et küsimuste koostamisel esineb uurijatel puudusi. Tihti juhtub nii, et uurija kordab ülekuulamisel esitatud küsimusi ja piirdub vastastatavatele küsimuse esitamisega, kas nad kinnitavad seda, mida ütles teine vastastatav. Neil juhtudel jäid vastastamised tihti tulemusteta.

Tõendite ettevalmistamine

Vastastamise osavõtjatele võib esitada ainult hoolikalt uuritud, kontrollitud ja usaldusväärseid tõendeid. Ei tohi suurendada vastastamisel esitatavate tõendite arvu ohverdades nende kvaliteeti. Kontrollimata tõendeid ei tohi esitada. (Бахареv 1982:102)

Vastastamise ettevalmistamisel on tähtis selgelt määratleda tulevaste tõendite esitamise eesmärk. See küsimus peab olema lahendatud, arvestades eelnevalt ülekuulatud isikute

ütlustes esinenud võimalikke vasturääkivusi. Olulised vasturääkivused võivad tuleneda nii mäluhäälusest, kui ka ülekuulavate tahtlikust valest. Seoses nende põhjustega vastastamise ettevalmistamisel, määratakse tõendite esitamise eesmärgid, kas aidata unustanud meelde tuletada või ülekuulavate vale paljastada.

Enne asitõendi kasutamist vastastamise läbiviimisel, tuleb see põhjalikult üle vaadata ning fikseerida tulemus läbivaatuse protokollis. Nagu näitab praktika, vastastamisel enneaegne asitõendite esitamine võib tulevikus raskendada ning mõnikord teha võimatuks ekspertiisi läbiviimise jne. Näiteks, asitõendi kasutamine vastastamise käigus välistab võimaluse kasutada selle esitamist järgneval tuvastamisel nendele isikutele, kelle vahel toimus vastastamine. Järelikult, ekspertiis ja asitõendi tuvastamine peavad olema tehtud enne vastastamisel asitõendi esitlemist. (Бахаев 1982:103)

Kui planeeritakse vastastamise läbiviimist kohusetundetu osavõtja jaoks ettearvamatult, siis selle isiku ülekuulamisel ei ole otstarbekas esitada neid tõendeid, mille abil võiks ta aru saada, kes andis talle paljastavaid ütlusi. Vastasel juhul võib kohusetundetu osavõtja põhjalikult valmistuda vastastamiseks, läbimõelda oma ütlusi ning käitumist lihvida pisiasjadeni. Eelnevalt läbi mõeldud vale on kordades raskem ümber lükata vastastamise käigus. (Бахаев 1982:104)

Vastastamisel on oluline, et esitatud tõendite hävitamise või kahjustamise vältimiseks oleks kõik ettevaatusabinõud kasutusele võetud. Kui vastastamisel esitatakse dokumente, siis on otstarbekas katta need läbipaistva plastplaadiga. Kergelt hävinevaid dokumente ning asitõendeid, mis omavad suurt paljastus jõudu, tuleb demonstreerida turvalisel kaugusel, mis kindlustab nende säilivuse. Esitamiseks ettevalmistatud asitõendid (dokumendid) ning samuti asja materjalid, peavad olema paigutatud nii, et uurija võiks vastastamise käigus igal hetkel opereerida nendega ilma lisa toimingute ning kiirustamiseta. (Бахаев 1982:105)

Tutvudes Narva kohtumajas 19-ne vastastamise protokolliga ilmnes, et nii mõnelgi vastastamisel polnud tõendeid esitatud.

Vastastamise läbiviimise koha valik

Vastastamise läbiviimise koha valik sõltub tihti erinevatest asjaoludest. KrMS selles osas kitsendusi ei tee.

Üldiselt on vastastamine otstarbekas läbi viia uurija ametialases ruumis. Seda eelkõige just seepärast, et:

- a) uurija kulutab minimaalselt ressursse vastastamise organiseerimiseks;

- b) töö tuttavas ning mugavas ruumis annab talle enesekindlust, võimaldab efektiivsemalt kasutada tema valduses olevaid tehnilisi vahendeid;
- c) ametlikud tingimused soodustavad uurija ja osavõtjate vahelise kontakti saavutamist. (Бахаев 1982:106)

Assotsiatsioonide esile kutsumise ja mälu elavdamise vajadus vastastamise osavõtjate vahel eeldab võimalust sündmuse kohapeal või teises kohas taaslavastamiseks. Seda on soovitatav teha aga kohas, kus tingimused soodustavad ütluste andmist. Segaduses olevad tunnistajad (kannatanud) võivad sündmuste toimumispaikades vastastamiste käigus taastada mälus unustatud asjaolud. Näiteks tuletada meelde pisidetaile ning fakte. See annab võimaluse avastada oluliste vasturääkivuste tekkimise õigeaegselt ning vältida neid.

Teisalt aga vastastamist alaealise tunnistajaga (kannatanuga) on otstarbekam läbi viia temale tuttavates tingimustes (koolis, kodus, lasteaias jne.). Mitteametlikes tingimustes on kergem saavutada vajalik psühholoogiline kontakt. (Бахаев 1982:107,108)

Kriminaaltoimingute analüüs näitas, et kõik vastastamised olid läbiviidud uurijate tööruumides.

Vastastamise kirjaliku plaani koostamine

Uurija töö vastastamiseks ettevalmistamine lõppeb kirjaliku plaani koostamisega. See peab hõlmama järgmiseid andmeid:

1. Asjaolud, mis on vastastamise objektiks, on uurija poolt määratletud ning järjekorras paika pandud;
2. Ülekuulataivate tunnistuste olemus iga vaieldava asjaolu suhtes, mis ei ole välja toodud vastastamisel;
3. Tõendid, mis kinnitavad või lükkavad ümber vastastamise osavõtjate tunnistused ning millises mahus ja mis järjekorras neid hakatakse esitama;
4. Uurija poolt formuleeritud küsimused, vastastamise osavõtjatele esitamise järjestuse määramisega;
5. Vastastamise läbiviimise aeg ja koht;
6. Menetluses osavõtjate nimekiri. (Бахаев 1982:112)

Kirjaliku plaani koostamine on vajalik iga vastastamise läbiviimisel. Selline analüüs võimaldab selgitada nõrku kohti ja vigu arutlustel ning kõrvaldada neid õigeaegselt, oluliselt kergendab see protokollide koostamist tulevikus. (Бахаев 1982:113)

2.3. Vastastamisel kasutatavate tehniliste vahendite ettevalmistamine

Vastastamise ettevalmistuse protsessi käigus tuleb ette näha selliste küsimuste lahendamine, mis kannavad tehnilist iseloomu. Nagu näiteks läbiviimiseks vajaliku sisustuse loomine, salvestavate lisaseadmete ettevalmistamine, vajalike isikute kutsumine.

Läbiviimiseks vajaliku sisustuse loomine

Uurija peab eelnevalt leidma mugava ruumi, vaatlema seda ja valmistama ette tulevaseks vastastamiseks. Osavõtjaid tuleb paigutada toas nii, et valgus paistaks neile näkku. Selle tingimuse järgimine annab uurijale võimaluse ilma erilise pingutuseta jälgida ülekuulatavate käitumist ja seisundit. Küsitletavad peavad olema üksteisest ja uurijast piisavalt kaugel. Oluline on, et uurija nägemise piirides asuvad ülekuulatavate näod, jalad ja käed. (Бахареv 1982:116) Seda seepärast, et vastastamise ajal ei saaks oletatavalt valeütlosti andnud isik mõjustada teist vastastatavat. Vastastamise ajal tuleb jälgida seda, et vastastatavad ei vahetaks ülekuulamise eseme kohta infot väljaspool ütluste andmist. Tõkestama peab ähvardusi, sõimamist ja solvanguid. (Kergandberg, Sillaots 2006:275)

Salvestavate lisaseadmete ettevalmistamine

Vastastamise käiku ja tulemusi salvestavate tehniliste vahendite kasutamisel peab need eelnevalt ettevalmistama. Eelnevalt on soovitatav läbi mõelda näiteks mikrofoni ja salvestusvahendi paigutamine ruumis. Kuna salvestusvahend võib juhtida ülekuulatavate tähelepanu eemale, soovitatakse võimalusel paigaldada see vastastatavate jaoks varjatult. (Бахареv 1982:117)

Autori arvates on äärmiselt vajalik videosalvestamine. Selle abil võib uurija fikseerida mitte ainult verbaalselt suhtlemist, vaid ka mitteverbaalset ehk kehakeelt. Kehakeel hõlmab nii inimese liikumist (hoiakuid, žeste, naeratust, silmakontakti ning ruumi füüsilist kasutamist) kui ka mittelingvistilisi keele omadusi (kõne kiirus ning hääle toon). Kehakeele olulisus seisneb selles, et sõnade abil anname edasi vaid 7% teabest, hääle abil 38%, mittesõnaliste vahendite kaudu 55%. Üle 50 % vestluses omandatavast infost kannavad žestid ja miimika. (Kehakeel... 08,04,2012).

Juhul, kui uurija ei jälgi vastastatavate kehakeelt, siis nad võivad märkamatult oma vahel kokku leppida või kooskõlastada oma ütlosti, samas on võimalus, et kahtlustatav võib kehakeele abil mõjutada tunnistajat, ning sellisel juhul võib tunnistaja antud ütlustest

keelduda. Videosalvestamise vahendid, mille abil hakatakse teostama vastastamise videovaatlus peavad olema eelnevalt kontrollitud ja korrektselt seadistatud.

Lisaks sellele, et vastastamise käigus on vaja jälgida vastastatavaid, on vaja veel eelnevalt otsustada, milliseid taktikalisi võtteid tuleb kasutada selle uurimistoimingu käigus - selleks, et vastastamine lõppeks edukalt.

3. VASTASTAMISE TAKTIKA

Erinevalt kriminaalmenetluse reeglitest, ei oma taktikalised võtted kohustuslikku jõudu. Nende kasutamine erinevates juhtumites sõltub uurija äranägemisest.

Enamus kriminaliste mõistavad selle taktikalise võtte all järgmist: kõige ratsionaalsem ja efektiivsem tegutsemisviis antud olukorrast. Vastastamise osavõtjatele osutatav mõju taktikaliste võtete abil ei tohi ületada piiri, kus algab psüühiline vägivald.

Vastastamise käigus kasutatavaid taktikalisi võtteid võib lugeda lubatuks, kui nad vastavad järgmistele tingimustele:

1. Taktikalised võtted peavad olema rangelt kooskõlastatud seadusega;
2. Taktikalised võtted ei tohi olla vasturääkivuses moraali nõuetega;
3. Taktikalised võtted peavad põhinema spetsiaalsete teaduste uuematele saavutustele (kriminalistika, psühholoogia, loogika, pedagoogika jne.);
4. Taktikalised võtted peavad omama valikulist mõju (Бахаев 1982:122)

Autori arvates vastastamise taktikaliste võtete kõige õnnestunuma klassifikatsiooni pakkus Solovjev. Taktikalised võtted jagunevad järgnevalt:

1. Taktikalised võtted, mis on suunatud kohusetundlike tunnistajate eksiarvamuste kõrvaldamisele
2. Taktikalised võtted vale ümberlukkamiseks (Соловьев, Центров 1986:98)

3.1. Taktikalised võtted, mis on suunatud isikutele, kes tahtmatult eksivad oma ütlustes

Kui uurija on veendunud, et olemasolevad ütluste vasturääkivused on tingitud ühe osavõtja eksimusest, siis saab rakendada järgnevaid taktikalisi võtteid: vastastamise osavõtjatele initsiatiivi andmine vaieldavate küsimuste uurimises, vastastamise vaieldavate küsimuste vaatlemine sündmuste arenemisele vastupidises järjekorras, vastastamise läbiviimine sündmuskohal ja tõendite esitamine assotsiatiivsete seoste elavdamiseks.

Vastastamise osavõtjatele initsiatiivi andmine vaieldavate küsimuste uurimises

Uurija võib anda vastastamise osalejatele võimaluse, peale küsimustele vastuste saamist, küsitleda üksteist ja vahetada arvamusi vaadeldavate asjaolude suhtes. Selline taktikaline võte on üks efektiivsemaid tunnistaja eksimuste vältimiseks. (Бахареv 1982:125)

See taktikaline võte on sarnane sellega, mida kasutatakse ülekuulamistel. Peamine vahe seisneb selles, et tunnistajate vahel on olulised vastuolud ja mitte ainult uurija vaid ka teine vastastamisel osaleja aktiivselt aitab tunnistajale või kannatanule meelde tuletada unustatud asjaolusid.

Vastastamise vaieldavate küsimuste vaatlemine sündmuste arenemisele vastupidises järjekorras

Vastastamise osavõtjatele tuleb pakkuda võimalus anda tunnistusi vastupidises järjekorras tegelikule sündmuste arengule ehk hilisematest varasemateni. Küsimused paiknevas sellises järjekorras, et küsitletavad võiksid sammhaaval taastada mälus vastavas järjekorras sündmusi. Järg-järgult tuletades meelde asjaolusid võivad vastastatavad meelde tuletada kogu toimunu. (Бахареv 1982:126,127)

Ülekuulamise ja vastastamise vahe seisneb selles, et lisaks uurijale osaleb uurimistoimingus veel üks osaleja, kes aktiivselt aitab eksitavale tunnistajale või kannatanule meelde tuletada unustatud asjaolusid.

Tõendite esitamine assotsiatiivsete seoste elavdamiseks

Äratundmine on üks efektiivsemaid vorme unustanu elavdamiseks. Vastastamisel toimub ettenäidatud objektide äratundmine kahe isiku poolt samaaegselt. Seega ühe küsitleva mälestus sündmuse asjaolude kohta, mis on seotud ettenäidatud objektidega, võib vahel osutada positiivset mõju tuletades uusi asjaolusid meelde. Kogu toiming on ettenähtud toimuma uurija valvsa pilgu all.

Vastastatava eksiarvamuste ületamiseks vastastamise käigus esitatakse järgmisi esemeid:

1. Asitõendid ja dokumendid;
2. Uurimistoimingute protokollid (vaatluste, uurimiseksperimentide, ekspertide kokkuvõtteid jne.);
3. Fikseeritud lisavahendid (plaanid, skeemid, joonistused, pildid jne) (Бахареv 1982:128).

Vastastamise praktikas on kaks taktikalist varianti asitõendite kasutamiseks. Esiteks tõendatakse vastastamisel konkreetseid asjaolusid, mille suhtes tekkisid olulised

vasturääkivused ülekuulatavate vahel. Kui selline arutelu ei too tulemusi, esitatakse tõend, mis omab vahetut seost vaieldava asjaoluga ning mõlemat osavõtjat kuulatakse uuesti üle antud tõendi ja sellega seotud vaieldava asjaolu suhtes. Teisele variandile on iseloomulik see, et vastastamisel esitatakse osavõtjatele otsekoheselt kindlaid tõendeid. Samuti esitatakse küsimusi ettenäidatud esemete või dokumentide suhtes. Sellistel juhtudel kuulub assotsiatsioonide aktiveerimise roll esitatud tõenditele. Sellist vastastamise korda kasutatakse tihti erinevate dokumentide esitlemisel. (Соловьев 1981:91,92)

3.2. Taktilised võtted, mis on suunatud isikutele, kes teadlikult annavad valeütlust

Kahtlustatava poolt kuriteo ülestunnistatud ütluste kasutamine vastastamisel

Kuriteo kaasosaliste paljastamisel annab suurt efekti ülestunnistanud organisaaatori või aktiivse kuritegeliku rühma liikme ütluste kasutamine. Süü tunnistamine kõige aktiivsema kaasosaleja poolt mõjutab tugevalt teisi kaasosalejaid. (Бахаев 1982:129)

Kahte kahtlustatavat tuleb vastastada siis, kui isikute grupi poolt toimepandud kuriteo eeluurimisel on üks või mitu grupi liiget andnud tõepäraseid ütlusi, ning vastastamisel on vaja paljastada teise või teiste kahtlustatavate valeütlust. Uurija kasutab kahtlustatavate vastastamisel tõepärase ütluste saamise eesmärgil asjaolu, et tavaliselt ei taheta jääda oma süü ülestunnistamisega viimaseks. 1995. aastal kirjeldatud menetluspraktika kinnitab, et pärast teiste kahtlustatavatega vastastamist, loobub lõpuks ka senini valeütlust andnud kahtlustatav valest. (Lindmäe 1995:64)

Tõendite esitamine vastastamisel

Enamus küsitletud uurijatest eelistavad esitada tõendeid ainult ülekuulamisel, et vältida vastastamise keerulisust. Põhimõtteliselt on selline lähenemine õigustatud. Kuid üldreegli erandina on tõendite kasutamine eelistatud mitte ülekuulamisel, vaid vastastamise käigus, järgmiste asjaoludel:

1. Kui ausameelse osavõtja ütlused on oma sisult piisavalt ammendavad ja hõlmavad kogu kuriteo sündmust või kõiki olulisi asjaolusid;
2. Kui uurija valduses olevad tõendid kinnitavad ausameelse osavõtja põhiväiteid;
3. Kui uurija on veendunud, et ausameelne osavõtja oma enesekindlusega võtab

vastastamisel aktiivsema positsiooni, mis on suunatud valeütluste paljastamisele.
(СОЛОВЬЕВ 1981:76)

Tõendite esitamise viisid, mida uurija saab kasutada vastastamisel:

1. Tõendite esitamine nõrgemast tugevamini;
2. Kõige olulisema tõendi esitamine;
3. Kõikide tõendite esitamine samaaegselt. (Бахаев 1982:130)

Kui isik põikpäiselt eitab kindlaksmääratud fakte, siis alustatakse tõendite esitamist kõige leebemast tõendist. Tõendite esitamise järjekord lõppeb kõige tugevama tõendi esitamisega.

Tugevaima tõendi esitamine annab kõige suurema efekti, kui tegemist on ülekuulatavaga, kellel suunitlus valetamisele uurimise käigus on nõrgenenud. Vastastamise osavõtja peab aru saama esitatud tõendi ümberlökkamise võimalusest. Vastastamise ettevalmistamisel peab välja selgitama tõendi, mis osutaks kohusetundetule osavõtjale kõige suuremat mõju. (Бахаев 1982:131)

Viimane taktikaline võte annab kõige positiivsema resultaadi, kui tõendid esitatakse osavõtjale ettearvamatult vastastamise lõpus. Tavaliselt see veenab süüdlast, et uurija on teadlik tegelikest asjaoludest ja edasine eitamine on kasutu. (Бахаев 1982:132)

KrMS § 78 lg 4 kohaselt kui avaldatakse vastastatava varem antud ütlusi või esitatakse muid tõendeid, peab see ilmnema protokollitud küsimuse sõnastusest (KrMS 01.07.2004).

Taktikaline kombinatsioon ülekuulamisest ja vastastamisest

See taktikaline kombinatsioon on eriti efektiivne, kui uurijal on võimalus läbi viia vastastamiste seeria kahtlustatavaga või kohusetundetu tunnistajaga. Teades eelnevalt, milliseid asjaolusid kohusetundetu isik hakkab eitama ülekuulamise käigus, tuleb kutsuda tunnistajaid, kes andsid nende suhtes õigeid ütlusi. Tingimata võetakse kasutusele kõik abinõud, et vastastamisele kutsutud inimesed ei saaks teineteisega suhelda. Seejärel asub uurija kohusetundetu isiku ülekuulamisele. Kui kahtlustatav annab ütlusi, mis lähevad vastuollu tõendatud ütlustega, mida andis ausameelne tunnistaja, siis ülekuulamine peatatakse ja nende vahel viiakse läbi vastamine. Peale vastastamist ülekuulamine jätkub. Juhul, kui isik jätkab valeütluste andmisega ülekuulamine katkeb taas järgmise vastastamise läbiviimiseks. Tõendite esitamine ülekuulamise käigus ja mitmete vastastamiste läbiviimine ei anna lootust kohusetundetule isikule oma valeütluste kaitsmiseks. Ülekuulamise vaheldumine vastastamisega tõstab nimetatud uurimistoimingute efektiivsust. Väljaspool vastastamise

protsessi võib olla läbi viidud ühe või mõlema osavõtja ülekuulamine isegi, kui olulised vasturääkivused nende tunnistustes jäid kõrvaldamata. (Бахаев 1982:134-136)

Sellise ülekuulamise efektiivsus on tingitud järgmistest faktoritest:

1. Reeglina osutab vastastamine osavõtjatele tugevat psühholoogilist mõju, mis kõigutab suunitlust valeütluste andmisele;
2. Uuriija võib aru saada põhjusest, miks ilmnevad olulised vasturääkivused. (Бахаев 1982:136)

Kui ülekuulata ettearvamatult vahetas oma õiged ütlused valeütlusteks teise osavõtja mõjul, siis sellisel juhul soovitatakse selgitada põhjus, miks ta andis valeütlusi nii vastastamise, kui ka sellele järgneva ülekuulamise käigus. Olles ülekuulamise ajal uurijaga „nelja silma all“, on ülekuulataval psühholoogiliselt kergem avalikustada tunnistuste muutmise põhjusi. (Бахаев 1982:137)

Ettekujutuse loomine uurija täielikust informeeritusest

Mõnikord on kasulik loota ettekujutusele, et uurija on informeeritud kuriteo asjaoludest.

Näiteks: Seoses korteri vargusega oli kinni peetud kahtlustatav. Ta eitas oma osalust selles kuriteos. Varastatud esemeid ei leitud, kuid kõikidest eeldustest võis oletada, et asjad on peidetud kahtlusaluse sõbra juurde. Varastatud asjade hulgas oli ka kaamera „Canon“. Uuriija laenas poest samasuguse kaamera ning vastastamise ajal astus kabinetti ametnik ja pani selle tema ette laua peale. Uuriija küsimusele „See sama?“ ametnik vastas jaatavalt. Mingeid küsimusi kaamera suhtes vastastatavatele ei olnud esitatud. Kahtlustatav hakkas vastama segaselt ja ebakindlalt ning paari minuti pärast teatas: „Kui te juba leidsite asjad, siis ei ole mõtet edasi valetada.“ ning hakkas andma tõeseid ütlusi. Uuriija otseselt ei valetanud ning peamine on see, et juhul, kui kahtlusalune ei osalenud varguses, poleks ta ka ära tundnud kaamerat ning tal ei oleks ka midagi üles tunnistada. Eneserõõna võimalus oli täielikult välistatud. Sellepärast uurija juriidiline positsioon on laitmatu ning taktikaline kombinatsioon oli õigesti kasutatud. (Филиппов 2011:373)

Kohusetundetu isiku positiivsetele isikuomadustele rõhumine

Kes ka ei oleks vastastamise kohusetundetu osavõtja (mõrvar, petis, varas) ei tohi tema suhtes tekitada eelarvamusi. Tõstes esile isiku positiivseid külgi kes annab valeütlusi (ausus, otsekoheus, vaprus, mineviku teened) võib uurija näidata, et kohusetundetul isikul on veel võimalus heastada oma süüd. Kui vastastamise üks osavõtjatest on alaealine, võib kasutada

vanemate või tema poolt kõige lugupeetavama sugulaste teeneid positiivsete asjaoludena. (Бахареv 1982:142)

Ilmekaks näiteks on siin Pärnu uurijate menetluses olnud kriminaalasi: Kiirabi valvearst võttis raske tagajärjega avarii põhjustanud isiku alkoholijooobe tuvastamise varjamiseks vereanalüüsiks kolmanda isiku verd. Sellega ta aga varjas juhi tegelikku rasket joovet. Uurija teostas antud asjas vastastamise, kus asetab rõhu arsti pikale kohusetundlikule tööle, antud asutuses ning heale iseloomustusele kaastöötajatele poolt. Sellega „äratas“ ta isiku südametunnistuse ning saavutas vajaliku ülestunnistuse. (Kase 1990:16)

Vastastamine aeglusatud tempos

Vaieldavate asjaolude vastastamisel võib isikul tekkida tahe anda tunnistusi võimalikult kiiresti andes lühivastuseid. Ütluste andmise suur kiirus on valitud tema poolt spetsiaalselt selleks, et uurija küsimuste vastamisest kõrvale kalduda. Üritades kõrvale jätta sündmuse detaile, mida ta ei taha üksikasjalikult valgustada. Juhul, kui vastastamise kohusetundetu osavõtja vastab esitatud küsimustele kiiresti ja segaselt, vältides täpsustamist, on otstarbekas vastastamise tempot aeglustada. Seda võib saavutada täpsustavate või kontrollküsimuste esitamisega vastastamise osavõtjatele iga vaieldava asjaolu suhtes. Lisaks võib kasutada osavõtja kõige olulisemate ütluste ettelugemist pärast nende protokollis sissekandmist. See lisab psühholoogilist mõju kohusetundetule osavõtjale. (Бахареv 1982:145)

Vastastamine kiirendatud tempos

Kui vastastataval on aega ettevalmistada oma vastuseid sobitades neid eelnevatega võib see kõrvale juhtida uurija tähelepanu. Sellisel juhul tuleb ülekuulajal küsimuste esitamise tempot tõsta. Kui küsimused tulevad uurijalt kiiremini on osavõtja sunnitud andma vastuseid viivitamatult. Sellises situatsioonis on kohusetundetu osavõtja pidevalt närvipinges ja peab rääkima suurema tõenäosusega tõtt või mõtlema valesid välja kiiremini. Seniseid valeütlusi on uurijal kergem paljastada. (Бахареv 1982:147)

Korduv vastastamine

Korduvaid vastastamisi samade isikutega viiakse läbi eesmärgiga lahendada vaieldavaid olukordi. Korduvaid vastastamisi samade isikutega võib läbi viia nii uute, kui ka varem selgitatud asjaolude suhtes. Viimase puhul tuleb ära märkida, et nende läbiviimiseks on vajalikud järgmised tingimused: ühe osavõtja endise seisukoha muutmine või kui uurija saab lisaandmeid, mis tõestavad või lükkavad ümber ühe ülekuulitava tunnistusi. Vastasel juhul on korduv vastastamine otstarbetu.

On olemas arusaam, et korduv vastastamine, mille läbiviimine on tingitud esimese tulemusetusest, on määratud läbikukkumisele, kuna ebaaus isik ka teisel korral ei muuda oma tunnistusi tõsemaks. Korduva vastastamise läbiviimise ajaks tihtipeale muutub menetluse situatsioon: uurija valduses on nüüd lisaandmed vaieldavate asjaolude suhtes. Võivad ilmned muutused osavõtjate käitumises või psühholoogias. Analüüsid muutu põhjusid võib uurija muuta taktikat kaasates uusi tõendeid või valida kõige sobivama hetke vastastamise läbiviimiseks. Praktika näitab, et eelnevalt läbitöödatud küsimuste suhtes korduvate vastastamiste läbiviimine toob positiivse tulemuse. Ainult sellel juhul, kui uurija läheneb nende teostamisele mitte formaalselt, vaid korrigeerib menetluse taktikat võttes arvesse uusi andmeid. (Соловьев, Центров, 1986:104)

Lisaks sellele, et uurijad peavad rakendama taktikalisi võtteid vastastamise positiivseks tulemuseks tuleb kindlasti luua vastastatavatega psühholoogiline kontakt. (Филиппов 2011:370)

3.3. Vastastamise käigus saadud tulemuste talletamine ning kasutamine kriminaalmenetluses

Vastastamise protokoll

Vastastamise tulemuste talletamise põhiliseks ja kohustuslikuks viisiks on protokoll (Lisa 4). KrMS-i §-s 78 on sätestatud nõuded, mida tuleb järgida vastastamisprotokolli koostamisel (Kergandberg, Sillaots 2006:273).

KrMS § 78 lg 1 kohaselt vastastamisprotokollis talletatakse uurimistoimingu käik ja tulemused küsimuste ja vastuste vormis küsimuste esitamise ja vastamise järjekorras. (KrMS 01.07.2004). Küsimused ja vastused protokollitakse võimalikult sõna-sõnalt. Ütluste kokkuvõtlik esitamine protokollis ei ole lubatud. (Lindmäe 1995:67)

Protokolli põhiosa algab küsimusega, kas vastastatavad tunnevad teineteist ja missugused on nende omavahelised suhted. Samas protokollitakse vastused. Protokollitud vastuse õigsust kinnitab vastastatav kohe allkirjaga. KrMS § 78 lg 3 kohaselt kui vastastatavate vastused langevad kokku, võib need protokollida ühise vastusena (KrMS 01.07.2004).

Erinevate vastuste korral tuleb need talletada eraldi. Mõlemad vastastatavad kirjutavad sel juhul alla ainult oma vastusele. Küsimused ja vastused protokollitakse sellises järjestuses, nagu need vastastamisel esitati ja neile vastused saadi. Vastused protokollitakse ainsuse

esimeses isikus. Kui küsimusi esitatakse teineteisele, peab protokollist nähtuma, millise küsimuse esitamist taotles üks või teine vastastatav. (Lindmäe 1995:67)

Protokollitakse üksikute küsimuste ja vastuste kaupa. See võte võimaldab vastastamisel saadud vastused kanda protokollile täpselt ja täielikult. Alati ei mõista vastastatav kohe oma vastuse tähtsust vastastamise eesmärgi seisukohalt. See võib talle selgeks saada alles pärast järgmiste küsimuste esitamist. Kuna vastastatav oli varem antud vastuse õigsust kinnitanud oma allkirjaga, on tal raske vastastamise käigus oma ütlustest loobuda. (Lindmäe 1995:67) KrMS § 78 lg 2 kohaselt menetleja nõudmisel kinnitab vastastatav iga protokollitud vastuse õigsust allkirjaga (KrMS 01.07.2004).

Protokollile võib koostada pärast vastastamist ainult juhul, kui vastastamisel lahendatakse ühte asjaolu puutuvat vastuolu ning vastastatavatele esitati selle kohta ainult üks sisuline küsimus.

Vastastamisprotokollile koostamisel kasutatakse kahte moodust: vastastatavatele esitatud küsimused ja saadud vastused võidakse protokollida protokollilehele kõrvuti paigutatult või järjestikuliselt. (Lindmäe 1995:68)

Esimese mooduse puhul poolitatakse protokollile iga lehekülje püstjoonega. Lehe vasakul poolel protokollitakse esimesena küsitatud vastastatavale esitatud küsimused ja neile saadud vastused. Et küsimuste esitamise järjekord ilmneks selgesti juba protokollile ülesehitusest, tuleb teisele vastastatavale esitatud küsimuse üleskirjutamisel alustada lehe paremal poolel paari rea võrra madalamalt esimesele vastastatavale sama asjaolu kohta esitatud küsimusest. Seda moodust kasutatakse siis, kui kogu vastastamise käigus esitatakse küsimusi enne ühele, siis teisele vastastatavale ja vastused on lühikesed. (Lindmäe 1995:68)

Protokollile koostamise teise mooduse puhul protokollitakse vastastatavatele esitatud küsimused ja saadud vastused järjestikuliselt, kusjuures protokollile kirjaread ulatuvad üle lehe. On oluline, et igast küsimusest nähtuks, kellele see on esitatud. Protokollile seda moodust on otstarbekas kasutada siis, kui saadud ütlused on oma sisult ulatuslikud, kusjuures vastastatavale küsimuste esitamise järjekord on muutuv. (Lindmäe 1995:68)

Kui vastastamisel avaldatakse vastastatava varem antud ütlusi, esitatakse nende ütluste salvestus või muid tõendeid, põimitakse see vastastatavale esitatava küsimuse sõnastusse. (Lindmäe 1995:68)

Vastastamisprotokollile koostamise kõrval võidakse vastastamine audio- või video salvestada.

Vastastamise salvestamine

Efektiivseks vahendiks tulemuste fikseerimiseks võib olla videosalvestus. Videosalvestuse ja audiosalvestuse võimalused on põhiliselt samad. Kuid videosalvestusel on üks tähtis

lisaväärtus, mis annab uurijale vastastatavate käitumise (kehakeele) taasesitamise ja analüüsimise võimaluse. Kehakeele tähtsust oli autor maininud eespool.

KrMS § 150 lg 1 kohaselt uurimis- või muu menetlustoimingu või selle tervikliku osa võib filmida või heli- või videosalvestada. Sellest peab tunnistajale või menetlusosalisele teatama enne uurimis- või muu menetlustoimingu algust (KrMS 01.07.2004).

Vastastamise salvestus omab positiivseid külgi:

- a) tagab kõrge täpsuse ning uurimistoimingu käigu ja resultaate fikseerimise ning edastab mitte ainult ütluste sisulist tähendust, vaid ka elava kõne, ülekuulataivate veenmise astme;
- b) annab võimaluse kontrollida, millises olukorras, millises järjekorras oli antud osavõtjate poolt tunnistused vastastamise käigus, millised taktikalised võtted oli kasutusele võetud uurija poolt;
- c) avaldab positiivset mõju vastastamise kohusetundetute isikute käitumisele, kes talitsevad ennast, harvemini annavad valeütlosti tulevikus;
- d) aitab uurijale koostada kvaliteetset kirjalikku protokollit, teostada enesekontrollit. (Филиппов 2011:378,379)

Video-audiosalvestust kasutatakse igas konkreetses olukorras vastavalt uurija äranägemisele. Selle kasutamise initsiatiiv võib tuleneda ka prokuröri, vastastamisel ülekuulataivate isikute, samuti ka advokaadi, pedagoogi, vanemate või alaealise seaduslike esindajate poolt.

Vastastamise video-audiosalvestus peab olema teostatud teatud reeglite järgimisega:

1. Enne vastastamise algust peavad mõlemad osavõtjad olema teatavaks tehtud video-audiosalvestuse kasutamisest, mis kajastub protokollis. Video-audiosalvestuse kasutamine ei vaja nõusolekut osavõtjate poolt.
2. Video-audiosalvestuse sissejuhatavas osas ja protokollis viidatakse vastastamise läbiviimise paigale, kuupäevale, selle alguse ajale (lõpus – lõppemise ajale), osavõtjate andmetele.
3. Vastastamise lõppemisel video-audiosalvestus taasesitatakse selle osavõtjatele täies mahus. Osaline salvestuse esitamine on keelatud.
4. Uurija on kohustatud tegema uurimistoimingu protokollis märke vastastamise salvestuse taasesitamise kasutamisest. (Филиппов 2011:379-381)
5. KrMS § 150 lg 4 kohaselt heli- või videosalvestis lisatakse kriminaaltoimikule. Heli- ja videosalvestist hiljem parandada ei ole lubatud (KrMS 01.07.2004).

Plaanide, skeemide ja joonistuste koostamine vastastamise osavõtjate poolt

KrMS § 151 lg 1 kohaselt uurimistoimingu tingimuste, käigu ja tulemuste näitlikustamiseks ning protokollis sisu selgitamiseks ja täiendamiseks võib lisada protokollile joonise. (KrMS 01.07.2004).

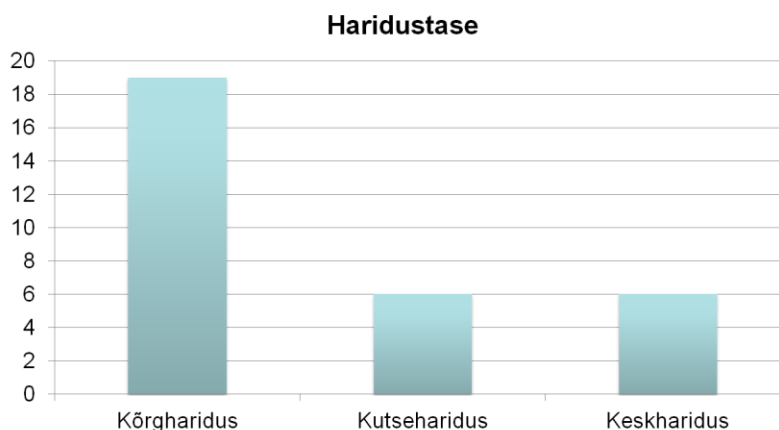
Vastastamise käigus võib uurija pöörduda ühe või mõlema ülekuulatava poole ettepanekuga joonistada sündmuse kohta plaan, kuritegelike seoste teostamise skeemi, joonistada kurjategija, kuriteo vahendi jne. (Филиппов 2011:381)

KrMS § 151 lg 3 joonisele kirjutab alla menetleja. Kui joonise on teinud asjatundja või uurimistoimingule allutatud isik, tõestab joonise õigsust ka tema oma allkirjaga (KrMS 01.07.2004). Vajaduse korral võtab menetleja joonise õigsuse kinnitamiseks joonisele ka uurimistoimingu osalenud muu isiku allkirja (KrMS 151 lg 4, 01.07.2004).

4. VASTASTAMISE KASUTAMINE POLITSEI- JA PIIRIVALVEAMETI IDA PREFEKTUURI TÖÖS

Käesoleva töö põhiosas oli kirjeldatud vastastamise olemust, ettevalmistusest, taktikalistest soovitudest ja vastastamise talletamisest. Selleks, et töö ei oleks puhtalt teoreetiline, oli koostatud ankeetküsitlus, mille eesmärk oli välja selgitada vastastamise kasutamist Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuuris. Selle tarbeks viidi 28.03 - 09.04.2012.a läbi ankeetküsitlus Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuuris kriminaalpolitseinike seas. Küsitluse läbiviimiseks oli ettevalmistatud ankeetküsitlus, mis saadeti laiali politsei intraneti kaudu prefektuuri politseiametnikutele, palvega uurijatel vastata küsimustele. Tulemuseks õnnestus vastus saada 31 inimeselt. Küsitluse näidis ja vastused on lisatud lõputöö juurde (Lisa 1). Küsitluse alguses oli antud lühike kirjeldus küsimustikust, sejärel oli esitatud küsimusi vastastamise kohta ning selle kasutamisest uurimispraktikas.

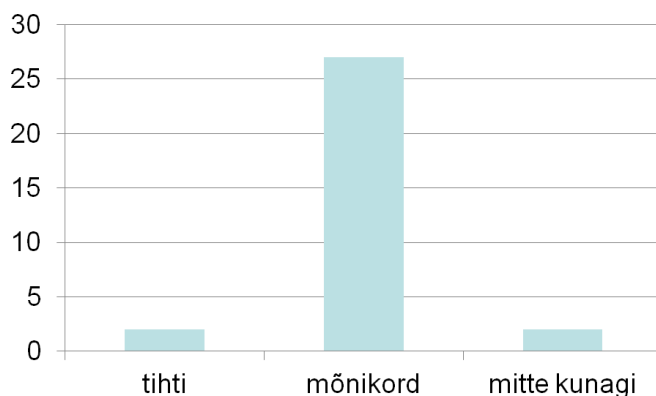
Kokku vastas 31 uurijat. Nende keskmine vanus oli 37 aastat. Kõigepealt selgitas autor välja milline oli uurijate haridustase (Joonis 1). Sellisel juhul on näha, kas vastastamise läbiviimisel on seos uurijate professionaalse ettevalmistusega või mitte. Autori arvates on uurijad hästi haritud. Enamikel nendest oli kõrgharidus – 19 inimest, nendest magistrikraadiga oli kolm ja ühel oli kõrgem kui magistrikraad. Kuuel vastajatest oli kutseharidus ja kuuel keskharidus.

Joonis 1. Uurijate haridustase

Küsimustele - Kas Teie viite läbi sellist uurimistoimingut, nagu vastastamine? Saadi järgmised tulemused: kaks uurijat ehk 7% vastas, et teeb seda tihti, 27 uurijat ehk 87%

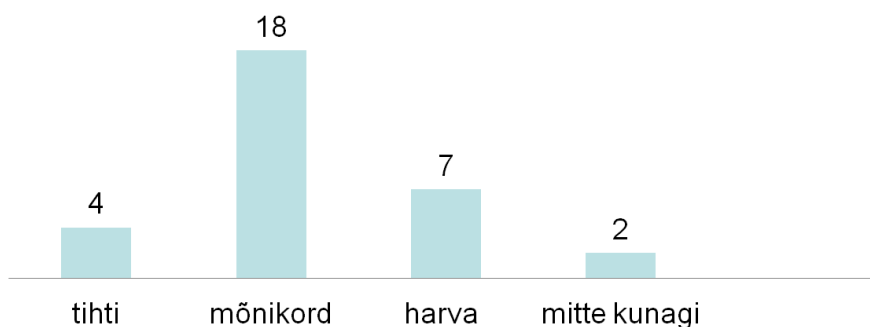
vastasid, et teevad seda mõnikord ja 7% ehk 2 inimest ei olnud kunagi läbiviinud vastastamist (Joonis 2). Nendest kes viivad läbi vastastamise tihti on mõlemal kõrgharidus. Nendest uurijatest, kes mitte kunagi pole vastastamist läbiviinud on kaks ning nad mõlemad on kutseharidusega ning suhteliselt noored, üks on 24 ja teine 33 aastane.

Joonis 2. Kui tihti viiakse läbi vastastamist

Uurijate arvates annab vastastamine mõnikord positiivseid tulemusi (58% vastajatest). Vastajatest neli arvas, et vastastamine on otstarbetu uurimistoiming, mis ei anna mingeid tulemusi. 22% ehk 7 inimest arvavad, et tulemusi saab harva. Ainult 4 vastajatest oli veendunud, et positiivseid tulemusi saab tihti (Joonis 3).

50% keskharidusega uurijatest arvab, et vastastamise läbiviimine annab positiivseid tulemusi harva või mitte kunagi.

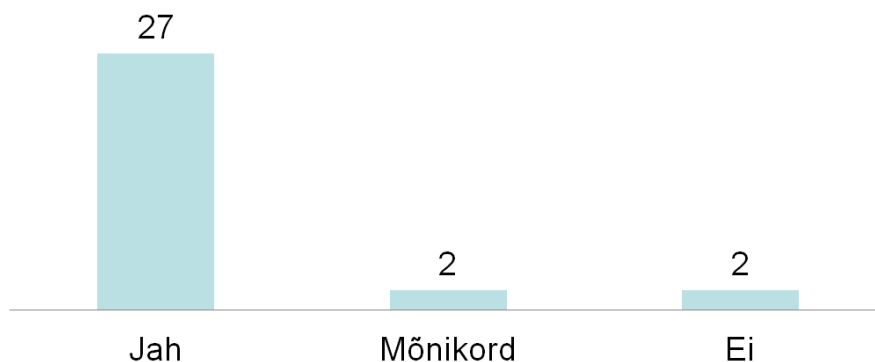
Joonis 3. Vastastamise efektiivsus

71% uurijatel oli juhuseid, kus tõtt rääkinud isik loobus oma ütlustest vastastamise käigus. Nendest uurijatest, kellel siiani pole juhtunud, et tõtt rääkinud isik loobuks oma ütlustest, 66% ehk 6 inimest, eelistavad vastastamist läbi viia eeluurimise lõpus, kui on kogutud

enamus tõendeid. Peaaegu pooltel uurijatest, kes viivad vastastamise läbi eeluurimise alguses on keskharidus.

Küsimusele - Kas teete ettevalmistusi enne vastastamise rakendamist?

Vastas 87% ehk 27 uurijat, et teevad ettevalmistusi, 2 inimest teeb seda mõnikord ning 2 mitte kunagi (Joonis 4). Kõik uurijad, kes ei tee ettevalmistusi või teevad seda mõnikord, on kõrgharidusega, ühel nendest on magistrikraad ja ühel on kõrgem kui magistrikraad

Joonis 4. Vastastamise ettevalmistamine

Küsimusele, kas vastastamise käigus esitate tõendeid, vastas 42% „jah“, 42% vastas „mõnikord“, ning 5% vastanuist tõendeid „ei esita“.

Küsimusele - Kui tihti prokurör nõuab/nõudis Teilt vastastamise läbiviimist?

26% vastasid, et prokurör „tihti nõudis“ neilt vastastamise läbiviimist, 29% vastasid, et „mitte kunagi“ ja 45% vastasid, et prokurör „nõuab seda harva“.

Lisaks ankeetküsitusele, käis antud töö autor ka Narva Kohtumajas kriminaaltoimikutega tutvumas (Lisa 2). Enne kriminaaltoimikutega tutvumist pidi autor esitama avalduse Viru maakohtu esimehele, proua Anne Palmiste'lt, kus oli vaja näidata kriminaalasjade numbrid millega sooviks autor tutvuda. Need kriminaalasjade numbrid leidis autor avalike kohtulahendite otsingust (www.kohus.ee). Autor valis need kriminaalasjad, mis olid lahendatud Viru maakohtus viimase kolme aasta jooksul ja kvalifitseeritud mitme Karistusseadustiku paragrahvi järgi.

Kokku vaatas töö autor läbi 87 kriminaaltoimikut, nendest vastastamist oli läbiviidud 19 juhul, mis annab tulemuseks 22% kõigist vaadeldavatest kriminaaltoimikutest. Autori poolt läbi vaadatud kriminaaltoimikutes, kus oli läbiviidud vastastamine, käsitletakse järgmisi Karistusseadustiku paragrahve: § 121, §200, §209, §199. Läbiviidud vastastamisel lahenesid vastuolud täielikult 42% juhtudest, lisaks 10% juhtudest vastuolud lahenes

Autori arvates ei esinenud vastuolusid kahes teostatud vastastamises. Nendest ühes uurimistoimingus oli ära vahetatud äratundmiseks esitamine nõ lühendatud vastastamisega (Lisa 3). Sellise vastastamise teostamine piirnes kõigest järgmiste küsimustega: „Millised on Teie omavahelised suhted?“ ja „Mitmendal korrusel Teie elate?“. See on range seaduse rikkumine ning autor ei pea sellist vastastamist otstarbekaks. Lisaks kõigele on oluline kindlaks teha millised on isikute vahelised suhted. Kui tegu on lähedaste sugulastega, siis küsimusi: „Kas Te tunnete teineteist ja mis ajast?“ - ei olnud vaja esitada. Ühes protokollis uurija selgitas välja, millised on omavahelised suhted ema ja poja vahel.

Vastastamise käigus polnud uurijad ühtegi korda esitanud varem saadud tõendeid. Põhjuseks, miks uurijad ei esitanud tõendeid võis olla see, et umbes 50% vastastamisest oli teostatud eeluurimise algetapil. Ilmselge, et sellistel juhtudel ei olnud uurijate käes veel asitõendeid, millele oleks võinud tugineda. Lisaks 95% juhtudest läbiviidud vastastamistest, vastastatavad ei esitanud teineteisele küsimusi.

Autor arvab, et peaaegu 50% läbiviidud vastastamistest saavutati eesmärk (olulised vastuolud lahenesid) sellepärast, et uurijad leidsid vastastatavatega psühholoogilisi kontakte.

Autor on seisukohal, et vastastamist on võimalik kasutada veel efektiivsemalt. Vastastamise protokollide analüüs näitas, et uurijad ei kasuta vastastamise käigus varem saanud tõendeid (näiteks ülekuulamise saanud tõendid või asjatõendid). A. Solovjev (1981:96) kirjutab, et uuringud näitavad, et kui vastastamisel kasutatakse tõendeid, siis 75% juhtudest annab positiivseid tulemusi. Teiseks, vastastamise protokollide analüüs näitas, et tihti esitatud küsimused on liiga üldised ja mõningatel juhtudel esines eelnevalt ülekuulamisel esitatud küsimuste kordamist.

KOKKUVÕTE

Oma lõputöös andis autor ülevaate vastastamise olemusest, õiguslikest alustest, selle uurimistoimingu ettevalmistusest ja talletamisest. Töös on kirjeldatud milliseid taktikalisi võtteid on vaja rakendada, kui inimene tahtmatult annab valeütusi ja millised siis, kui kahtlustatav tahtlikult valetab.

Lõputöö eesmärk oli analüüsida kriminaaltoimikuid ja läbi viia küsitlus, et saada ettekujutus sellest, kui sageli kasutatakse vastastamist Ida Politsei- ja Piirivalveameti Prefektuuris, kelle vahel viiakse sagedamini vastastamine läbi, milline on vastastamise tulemus.

Uurimisprobleemiks oli välja selgitada kui sageli kasutatakse vastastamist Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuuris, kelle vahel viiakse sagedamini vastastamine läbi, milline on vastastamise tulemus.

Kokkuvõtvalt võib öelda:

1. Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuuris kasutatakse vastastamist kohtueelses menetluses suhteliselt tihti, peaaegu igas neljandas kriminaalasjas. See näitab, et uurijad rakendavad vastastamist oma töös.
2. Mida kõrgem on uurijate haridustase, seda taktikaliselt õigemini ja efektiivsemalt viiakse läbi vastastamine.
3. Kahjuks selgus aga ka see, et mõned kõrgharidusega uurijad peavad ennast nii pädevateks, et ei pea vastastamise ettevalmistamist vajalikuks.
4. Uurijad ei esita tõendeid, samuti esineb küsimuste koostamisel puudusi. Uurija kordab ülekuulamisel esitatud küsimusi ja piirdub küsimuse esitamisega, kas vastastatav kinnitab seda, mida teine vastastatav ütles.
5. Vaatamata sellele, et autori arvates oli toimingute läbiviimisel tehtud mõned vead, olid vastastamise tulemused head. Kui võrrelda vastastamise tulemusi, mida sai Üllar Kase (1990:36) menetlustoimingute läbiviimisel Pärnus ja Tartu Maakonna Rahvakohtute kriminaaltoimikute analüüsimisel, siis võib teha järeldusi, et tol ajal

lahenesid olulised vastuolud 30% juhtudest, praegu on aga see protsent poolteist korda suurem.

Kvantitatiivse uurimuse tulemusena selgus, et Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuuri uurijad viivad vastastamist edukalt läbi. Umbes 50% vastastamisest lõppeb oluliste vastuolude lahenemisega. Autori arvates see juhtub sellepärast, et enamus uurijatest on kõrgharidusega kogenud politseiametnikud, kes oskavad leida vastastatavatega psühholoogilise kontakti.

Autori arvates võiks vastastamist kasutada veelgi efektiivsemalt. Esiteks, kuna vastastamine ei ole edasilükkamatu uurimistoiming on soovitatav seda kasutada mitte eeluurimise algul, vaid eeluurimise lõpus, kui on kogutud enamus tõendeid. Teiseks, on alati parem ette valmistada korralik küsimustik ja kasutada vastastamise käigus tõendeid, mis on kogutud eeluurimise käigus.

РЕЗЮМЕ

Объём данной работы составляет 49 страниц, из них 41 страниц это содержательная часть и 8 страниц составляют таблицы и анкеты с ответами.

В данной работе описываются понятия и сущность очной ставки, подготовка очной ставки, тактические приемы, направленные на разоблачения ложных показаний и тактические приемы направленные на устранения добросовестных заблуждений, оформление результатов и хода очной ставки. В работе предпринята попытка проинформировать полицейских о процессуальных условиях производства очной ставки, о целесообразности проведения и о тактических приемах, используемых на очной ставке.

Задачей исследования является выяснить, как часто как часто и как эффективно следователи Полицейской и Пограничной Восточной Префектуры используют на практике в досудебном производстве очную ставку.

В работе проводятся теоретические и эмпирические исследования. По результатам исследований можно сделать вывод, что очную ставку следователи на практике используют довольно часто и эффективно. По мнению автора работы, это связано с тем, что следователи хорошо образованы и опытные. Но автор считает, что результаты проведения очной ставки могут быть еще лучше. Для этого надо более качественно готовиться к этому следственному действию, лучше продумывать вопросы и использовать в ходе проведения очной ставки ранее полученные доказательства.

Результаты работы можно использовать, планируя образовательные программы, при поиске сфер, нуждающихся в дополнительном изучении.

KIRJANDUSE LOETELU

1. Бахарев, Н. В 1982 Очная ставка, издательство Казанского университета
2. Kase, Ü. 1990 Vastastamine, publitseerimata diplomitöö, Tartu Ülikool, Tartu
3. Kehakeel, Miksike kodulehelt, referaadid 2006,
http://www.miksike.ee/docs/referaadid2006/kehakeel_kullikoro1.htm välja otsitud
08.04.2012
4. Kergandberg, E., M. Sillaots 2006 Kriminaalmenetlus, Tallinn
5. Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustumine 01.07.2004 [RT I 2003, 27, 166](#)
6. Kuritegevus Eestis. 20011. Justiitsministeeriumi koduleheküljelt
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56203/Kuritegevus+Eestis+2011+slaidid.pdf> välja otsitud 20.04.2012
7. Lindmäe, H. 2003 Kohtueelne menetlus kriminaalmenetluse seadustiku järgi, Juridica nr 8 lh 580, Juridica kodulehelt
http://www.juridica.ee/juridica_et.php?document=et/articles/2003/8/62152.PRN.prv.php
välja otsitud 26.04.2012
8. Lindmäe, H. 1995 Menetlustaktika 1, Juristide Täienduskeskus
9. Порубов, Н. 1997 Криминалистика, издательство Высшая школа, Минск
10. Riigikohtulahendid, kohtuotsus 3-1-1-97-01, <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-1-1-97-01> välja otsitud 01.03.2012
11. Riigikohtulahendid, kohtuotsus 3-1-1-71-00, <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-1-1-71-00> välja otsitud 01.03.2012
12. Соловьев, А., Центров, Е. 1986 Допрос на предварительном следствии, Москва
13. Соловьев, А. 1981 Использование доказательств при допросе, Юридическая литература, Москва
14. Филиппов, А.Г. 2011 Криминалистика. Полный курс: учебник, Москва : Юрайт

LISA 1

Ankeetküsitluse analüüs

Respondentide statistika:

Kokku osalejaid 31

Keskmine vanus 36.9 aastaid

Tulemuste kokkuvõte

1. Kas Teie viite läbi sellist uurimistoimingut, nagu vastastamine?

Tihti 2- 6.5%

Mõnikord 27- 87.1%

Mitte kunagi 2- 6.5%

2. Kas Teie arvates vastastamise läbiviimine annab positiivseid tulemusi?

jah, tihti 4- 12.9%

mõnikord 18- 58.1%

harva 7- 22.6%

mitte kunagi 2- 6.5%

3. Kas on olnud juhuseid, kus tõtt rääkinud isik on loobunud oma ütlustest vastastamise käigus?

jah 22- 71%

ei 9- 29%

4. Vastastamise viite läbi ...

Eeluurimise algusel, kohe pärast ülekuulamist 10- 32.3%

Eeluurimise lõpus, kui on kogutud enamuse tõendeid 21- 67.7%

5. Kas Te teete ettevalmistusi enne vastastamise rakendamist?

jah 27- 87.1%

ei 2- 6.5%

mõnikord 2- 6.5%

6. Kas vastastamise käigus esitate tõendeid?

jah 13- 41.9%

mõnikord 13- 41.9%

ei 5- 16.1%

7. Kas avaldate varem antud ütlusi?

jah 5- 16.1%

mõnikord 20- 64.5%

ei 6- 19.4%

8. Kas Teie praktikas on olnud juhtumeid, kus inimene tahtmatult andis valeütlusi?

jah 17- 54.8%

mõnikord 4- 12.9%

ei 10- 32.3%

9. Kui tihti prokurör nõuab/nõudis Teilt vastastamise läbiviimist?

tihti 8- 25.8%

harva 14- 45.2%

mitte kunagi 9- 29%

Selgitus: Koguvastused on kõikide vastuste summa, mis osaleja on teatavale küsimusele vastanud.

Iga vastuse protsent arvutatakse jagades selle vastuse arvu kõikide küsimuste arvuga.

LISA 2

Kriminaaltoimingute analüüs

Ülevaadatud 87 kriminaaltoimikut, 19 nendest läbiviidud vastastamise

1) Vastastamise aeg

- 8.00 - 12.00 20%
- 13.00 - 17.00 80%

2) Vastastatavate protsessuaalne seisund

- kahtlustatav - kahtlustatav 40%
- kahtlustatav – tunnistaja 10%
- kahtlustatav – kannatanu 50%
- tunnistaja- tunnistaja 0%
- kannatanu –tunnistaja 0%

3) Kas tunnistajad ja kannatanud olid hoiatatud, et ütluste andmisel, seaduslikult aluseta keeldumisest ja teadlikult valeütluse andmise eest järgneb vastutus KarS § 318 ja 320 järgi.

- Jah – 100%
- Ei – 0%

4) Vastastatavad olid täiskasvanud inimesed

- Jah – 100%
- Ei- 0%

5) Kas osales kaitsja

- Jah – 60%
- Ei – 40%

6) Kas vastastatavad olid eelnevalt ülekuulatud

- Jah – 100%
- Ei – 0%

7) Kas olid olulised vastuolud

- Jah – 90%
- Ei – 10%

8) Vastuolud ütluses tekkisid

- sihiteadlikust valeütluste andmisest - 100%
- mitte teadlikult – 0%

9) Küsimused ja vastused olid protokollitud

- Järjestikuliselt – 100%
- Pandud kõrvuti - 0%

10) Vastused olid kinnitatud allakirjadega

- Jah – 100%
- Ei- 0%

11) Esimene küsimus oli esitatud isikule, kelle ütlused olid

- Tõepärasemad – 60%
- Valed – 40%

12) Tõendite esitamine

- Jah – 0%
- Ei – 100%

13) Vastastatavad esitasid teineteisele küsimusi

- Jah – 5%
- Ei – 95%

14) Olulised vastuolud lahenesid

- Osaliselt – 10%
- Täielikult – 42%
- Ei lahenenud – 48%

15) Vastastatavad tutvusid protokolliga

- Iseseisvalt – 79%
- Loeti ette – 21%

LISA 3

Ida Politseiprefektuur
VASTASTAMISPROTOKOLL
kriminaalasjas nr

07.05.2008.a., Narva

Uurimistoimingu algus: 16.05

Ida Politseiprefektuuri Narva politseiosakonna kriminaalpolitseijuhtivinspektorXXX, juhindudes KrMS §-dest 77, 78 ja 146 viis läbi vastastamise:

1. Kahtlustatava Vladimir Šlokuni ja kannatanu Stanislav Mosjakini vahel on vastuolud nende ütlustes.

2. Uurimistoimingu osaleb: kaitsja Tatjana Massalina

3. Kasutatud tehnikavahendid: arvuti, printer

4. Vähemalt 14-aastast tunnistajat on hoiatatud, et ütluste **andmisest** seadusliku aluseta keeldumise ja teadvalt valeütluse andmise eest järgneb vastutus **KarS §-de 318 ja 320** järgi

/ allkiri/ __tunnistaja allkiri

Kahtlustatava õigused on selgitatud ja arusaadavad. / allkiri /

6. Vastastamise käik:

1) Millised on teie omavahelised suhted?

Vladimir Šlokuni vastus: Minu vastas istuva mehega ma tuttav ei ole, pole temaga kunagi kohtunud. /allkiri /

Stanislav Mosjakini vastus: Ma kinnitan Vladimir Šlokuni ütlusi, ma tõepoolest teda ei tea ja pole kunagi kohtunud. / allkiri /

Küsimus Vladimir Šlokunile: Millisel korrusel Te Tatjana Kabaneniga elate?

Vladimir Šlokuni vastus: Meie elame Narva linnas. Energia tn.4 ühiselamu viiendal korrusel. Toa aknad väljuvad Energia tn. poole sõiduteele ja asuvad paremal kui näoga ühiselamu sissepääsu poole seista. / allkiri /

Vastastamisest osavõijatele on selgitatud võimalusest teineteisele küsimusi esitada.

Stanislav Mosjakini vastus: Küsimusi ei ole. / allkiri /

Vladimir Šlokuni vastus: Küsimusi ei ole. / allkiri /

Kaitsja Tatjana Massalina vastus: Küsimusi ei ole. / allkiri /

Läbiloetud, minu sõnadejärgi üleskirjutatud õigesti. / allkiri /

Läbiloetud. minu sõnade järgi üleskirjutatud õigesti. /allkiri/

7. Protokolli lisad: ei ole.

8. Märkused protokoll koosta: ei ole.

Uurimisisitungi lõpp: 16.20

Menetleja ametnik /allkiri/

Vastlvtat:¹// /allkiri/

/allkiri /

Tõlkis Liisa Kuldar Karg § 318 ja 321 järg

LISA 4

VASTASTAMISPROTOKOLL

kriminaalasjas nr

1.01.2011, uurimistoimingu koht

Uurimistoimingu algus: kellaaeg

Menetleja ametniku ametinimetus ja nimi, juhindudes KrMS §-dest 77, 78 ja 146, viis läbi vastastamise:

1. Isiku menetlusseisund ning nimi, isikusamasus tuvastatud dokumendi nimetus vms abil ja isiku menetlusseisund ning nimi, isikusamasus tuvastatud dokumendi nimetus vms abil vahel seoses vastuoludega nende ütlustes.
2. Uurimistoimingus osaleb: protokollija, kaitsja, psühholoog või muu isik, nende nimi ja kontaktaadress.
3. Kasutatud tehnikavahendid: tehnikavahendi liik ja mark.
4. Vähemalt 14-aastast tunnistajat on hoiatatud, et ütluste andmisest seadusliku aluseta keeldumise ja teadvalt vale ütluse andmise eest järgneb vastutus KarS §-de 318 ja 320 järgi.

(tunnistaja allkiri)

5. Vastastamise käik:

- a. Millised on teie omavahelised suhted?

nimi: vastus

(allkiri)

nimi: vastus

(allkiri)

- b. Küsimus 2

nimi: vastus

(allkiri)

nimi: vastus

(allkiri)

c. Kas vastastatavatel on teineteisele küsimusi?

nimi: vastus

(allkiri)

nimi: vastus

(allkiri)

6. Protokollil lisad: koostatud skeem, joonis ning muu näitlik materjal; uurimistoimingu käigus protokollil juurde võetud objektide nimetused.
7. Märkused protokollil kohta: märgitakse märkuste sisu või nende puudumine; protokoll loetud läbi isiklikult või loetud ette.
8. Uurimistoimingus osalejaile (välja arvatud kahtlustatavale ja süüdistatavale) on selgitatud, et vastavalt KrMS § 214 võib kohtueelse menetluse andmeid avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses.
9. Kaitsja on kohustatud hoidma saladuses talle kriminaalmenetluse käigus õigusabi andmisel teatavaks saanud andmeid. Kaitsjal on lubatud kriminaalmenetluse käigus õigusabi andmisel teatavaks saanud andmeid avaldada kaitsealusele. Kaitsealuse kohta käivaid menetluse andmeid võib kaitsja avaldada vaid kaitsealuse nõusolekul ning kui seda nõuavad õigusemõistmise huvid.
10. Uurimistoimingus osales tõlk, keda on hoiatatud, et oma ülesannete täitmisest alusetu keeldumise ja teadvalt valesti tõlkimise eest vastutab ta KarS §-de 318 ja 321 järgi.

Uurimistoimingu lõpp: kellaeg

menetleja ametniku nimi vastastatava nimi vastastatava nimi tõlgi nimi protokollija nimi

11. Uurimistoimingust osa võtnud menetlusseisund ja nimi keeldus protokollile alla kirjutamast, sest märgitakse keeldumise põhjus.

menetleja ametniku nimi